

Historiens närvaro, historiens möjligheter

»*The past is a foreign country: they do things differently there*», skrev den brittiske författaren L.P. Hartley på 1950-talet, och pekade i denna formulering på nutidsmänniskans bild av det förflutna som ett fjärran land, befolkat av främlingar som på avgörande sätt skiljer sig från oss, vårt sätt att tänka, känna och uppfatta omvärlden. Denna bild av historien och de människor som en gång levat har envist dröjt sig kvar och kommit att prägla vår tids syn på det förgångna som något en gång för alla avslutat.

I sin kritikerrosade essäsamling *The Past is a Foreign Country* ägnar den amerikanske historikern David Lowenthal det förgångnas närvaro i nuet och minnets makt över glömskan en fördjupad studie och analys. Han visar på hur det historiska arvet och fascinationen för det förflutna i alla dess former har kommit att inta en alltmer central roll i den västerländska kulturen. I museers bevarande av föremål och hela miljöer, i olika typer av traditionsskapande och nostalgisk minneskultur manifesteras vår samtids upptagenhet med det förgångna. Lowenthal hävdar att historien är på en gång en befriande flykt från nutiden och en minnets boja som binder fast människor och styr deras handlingar. Ja, det förgångna har förmågan att påverka en hel nations framtid och utveckling. Men samtidigt påpekar han att utan historiens närvaro i vår samtid vore vi ingenting – tomma och identitetslösa, förlorade i tidens ström och i avsaknad av möjligheter att anpassa oss till en ständigt föränderlig tillvaro.

I Riddarhusets verksamhet är historien i högsta grad närvarande i nuet – i det genealogiska uppdraget och i förvaltningen av riddarhuspalatset med dess unika samlingar, arkiv och föremål, stiftelser och domäner. Att förmedla och levandegöra Riddarhusets historiska arv i samtiden är också en central uppgift, och i 2016 års kommunikationsplan betonas vikten av att tydliggöra hur detta kulturarv bidrar till att forma en berättelse om Sverige.

I den publika kulturverksamheten, som vänder sig till både ättemedlemmar och en intresserad allmänhet, ges goda möjligheter att fördjupa och precisera vari detta historiska arv består och att även belysa Riddarhusets roll som en mötesplats för olika kulturyttringar. I höstens föreläsningsverksamhet i samarbete med kungliga akademierna, i de två utställningarna med verk av Louise Adelborg, Nils Barck och Tyra Kleen, i symposiet om dödens genealogi och heraldik och i den varierade konsertverksamheten är vår förhoppning att Riddarhusets historiska arv ska framträda just så rikt och mångskiftande som det är.

FOTO: HELÉN PE.

Men det är också betydelsefullt att understryka att Riddarhuset i sin kulturverksamhet inte enbart blickar tillbaka mot ett avlägset förflutet. Vi har också ambitionen att vända oss mot vår samtid och ge plats för den dialog som kan uppstå i mötet mellan historien och det levande nuet. Allt detta utgör en fantastisk resurs och möjlighet som också för vidare in i framtiden – och gör att fler kommer att finna vägen till detta så ofantligt levande och historiedigra palats. ☞

*Rebecka Millhagen Adelswärd, direktionsledamot
med ansvar för kultur och vetenskap*

Idel adliga ädla juveler

Magdalena Ribbing intervjuar adliga smyckekonstnärer

I LIKHET MED det mesta var smycken ursprungligen nyttoföremål: en fibula – brosch – att fästa ihop medeltidens mantel med, ett diadem – omvirande band – att hålla håret undan ögonen, en ring som visade tillhörighet, tydliga symboler för den rådande kulturen. Som så ofta förbättrades med tiden det nödvändiga till något vackert. Smycken blev dekorationer, men förbehållna samhällets högre grupper; länge fick bara kungliga använda ädelstenar och vissa smyckesorter. Först femton år efter franska revolutionen 1789 släpptes juvelerna loss, det franska kungahusets måttlösa juvelprakt var en av orsakerna till det svältande folkets vrede. Korsikanen Napoleon Bonaparte som genom revolutionen tog sig fram till den franska kejsartronen kröntes år 1804 i Paris omgiven av ett hov som bokstavligen gnistrade av nyskapade juveler. Därefter fick borgerligheten i Europa tillgång till smycken av alla sorter och skaffade sig också sådana med stöd av ny rikedom genom industrialismens framväxt.

Adeln har alltid haft möjlighet att bära och skaffa ädla juveler både genom börd och rikedom. Men merparten av de värdefulla äldre smyckena har ändrat skepnad genom seklerna, moderniserats och anpassats till tiden, delats av i arv mellan flera syskon, diamanter har plockats ur och ersatts med enklare stenar för att klara ett ekonomiskt trångmål. Få smycken med tillbörlig ålder är intakta. Men några finns kvar såsom de var och i dem lever svensk historia; de har burits intill människors kroppar, de har varit med i alla slags situationer, glädjrika, ljuvliga, dramatiska, ödesdigra. Enkla äldre smycken av oädla metaller finns i större antal helt oförändrade och har likaså sin historia, de har inte varit lönande att dela isär eller göra om.

Till de värdefulla sällan förändrade smyckena hör vapenringarna, som en gång fungerade som stämplare för att i lack eller vax besigla en namnteckning. De finns i stort

antal i Sveriges adliga familjer och i Riddarhusets samling, men görs också nya till det uppväxande släktet, ofta som present för att markera övergången till ett vuxet liv.

I nutid finns flera betydande smyckekonstnärer och juvelerare av adlig börd. Ett antal av dem ställde ut ett urval av sina verk på Riddarhuset samtidigt med den utställning av äldre smycken med adlig proveniens som blev en stor framgång i april 2017. Var hämtar de moderna smyckekonstnärerna sin inspiration, varifrån kommer deras idéer? Flera av dem ger sin egen släkthistoria en plats i skapandet. De sex aktuella utställarna berättar om sina smycken och den ljusa framtid som de alla spår för ädla juveler.

CHARLOTTE RAMEL

– Även om jag inte var medveten om det då, fanns närheten till Skoklosters slott alltid med under min uppväxt på en 1700-talsgård tre kilometer därifrån. Kanske knöt detta starkare band till historien. Ebba Brahe är en kvinna som jag har stor respekt för. (*Ebba Brahe, 1596–1674, stark och framgångsrik, efter bruten förlovning med Gustav II Adolf gift med Jacob De la Gardie och en anmoder i ätten von Essen.*) Jag guidade på slottet som tonåring och hittar verkligen där. Trots att staten nu äger slottet växte ju min pappa (*Carl-Ulrik von Essen*) upp där, och mina farföräldrar hade givit all kraft de kunde för att bevara det i bästa skick. Mina föräldrar har varit fantastiska och underbara och aldrig klagat fast min pappa förlorade det som han ärvde, allt detta historiska. Han brukade säga när jag växte upp »du ska alltid vara en ambassadör för Skokloster» och med det menade han att man skulle vara trevlig mot alla.

– Jag ville vinna tillbaka stoltheten i familjen. Och då fick den fantastiska Ebba Brahe hjälpa mig. Smycken har alltid intresserat

mig, och jag har sett så mycket jag har kunsknat i hela mitt liv, alla utställningar och böcker.

Hur kommer dina smycken till?

– Jag får en idé, skissar den för hand, går till två guldsmeder som jag samarbetar med, och som gör en prototyp som sedan kan skickas till Hongkong om det är en större produktion. Mindre och mer skräddarsydda smycken görs i Stockholm av de två guldsmederna. Våra signumsmycken är vingarna, som finns i det Braheska vapnet, och fjädrarna som är mitt eget formspråk. Dessa smycken, som örhängen, ringar och hängsmycken har flera av de nordiska kungligheterna och många andra burit.

Hur ser framtiden ut för Ebba Brahe Jewellery?

– Ljus! Vi kommer snart med en underlinje som ska heta Ebba B, och som får lite lägre prisnivå för att göra åtkomsten mer tillgänglig för alla.

SOPHIE GYLLENHAMMAR MATTSSON

– Allt runt mig ger mig kreativitet och nya idéer! Riddarhuset och hela den miljön är inspirerande. Jag har en vintagekollektion som är inspirerad av antika smycken och sådana har ju ofta burits av kunglighet och adel. Bland annat använder jag bruna och konjaksfärgade diamanter och oxiderat silver, och jag har gärna svart rodium som metall, allt det ger en antik känsla, och färgerna framträder så vackert mot metallen.

Något av dina smycken som du känner extra mycket för?

– Mitt Childhoodarmband som är gjort till World Childhood foundation som Drottningen har grundat, finns nu i Livrustkammarens kungliga smyckesamling. Det är underbart att något som jag har skapat till-

Några av de vackra smycken som visades på utställningen Ädla smycken – då och nu på Riddarhuset i april 2017: Ur kollektionerna Tassel och Flower Power (Sebastian Schildt), garnityr med lavakaméer från 1840-talet (proveniens ätten Björnstjerna), en ring med rosenstenar från 1700-talets slut och flertalet vapenringar ur Riddarhusets samling. FOTO: HELEN PE.

hör denna samling. Armbandet är ett fredsskapande smycke vars syfte är att skydda all världens barn.

Hur skapar du dina smycken?

– Jag designar och ritar, men jag har valt att inte sitta i en egen verkstad och smida själv utan samarbetar med en guldsmed. Hon gör de mindre produktionerna här, men större kollektioner görs utomlands i Indien och Kina. I det klassiska smyckelandet Italien produceras mina guld- och diamantsmycken.

Framtiden för Sophie by Sophie, hur ser den ut?

– Vi växer! I dag har jag fem anställda. Sverige är vår huvudmarknad men vi planerar att fortsätta växa i Skandinavien och internationellt – utlandet är intresserat och intressant!

SEBASTIAN SCHILDT

– Min inspiration kommer från allt som berör och finns runt mig, från mat till teater – men kanske jag inspireras allra mest av eldsjäl.

Med ditt galleri på Strandvägen, din verkstad i anrika Oxenstiernska malmgården på Östermalm, och allt du gör utanför silversmidet och juveltillverkningen, kan man väl säga att du också är en eldsjäl?

Smyckekonstnärerna Sophie Gyllenhammar Mattsson, Sebastian Schildt, Charlotte Ramel, Carl-Adam Stjernswärd, Andrea Drakenberg Daléus och Charlotte Ihre i samspråk över den äldre lantmarskalksstaven i silver med förgylld knopp i form av en pinjekotte, utförd 1643 av guldsmeden Herman Kopman (Kauffman).

FOTO: RIKKARD HÄGGBOM.

– Jag tycker om att uttrycka mig i silver, guld, ädelstenar, men lika gärna i goda måltider. Och i mitt galleri vill jag också lyfta fram andra konstnärer. Jag tror på samarbete – det är inspirerande.

Hur skapar du dina smycken?

– Min tillgång i sammanhanget är ett konstant flöde av idéer där en promille blir verklighet. De idéer som bär framåt kommer tillbaka – jag provar och försöker och gör om, och till slut är jag nöjd. Och då vill jag gärna dela med mig av det jag har skapat till alla, det är därför jag gör visningar och utställningar.

Vilket är ditt favoritmaterial?

– Jag är svag för vackra ädelstenar i fina färger med perfekt slipning. De kan vara allt från granit och bergkristall till diamant, de måste inte vara dyrbara.

Och framtiden? Sebastian Schildt är övertygad om att i takt med att vi allt mer är om-

givna av själlös massproduktion kommer intresset för hög kvalitet i unika och gedigna smycken att växa. Framtiden ser ljus ut för sådant hantverk, anser denne mångsidige, genuine konstnär.

ANDREA DRAKENBERG DALÉUS

Varifrån kommer din inspiration?

– Mest från naturen, hur träd växer, ett berg, en stilla sjö, den självklara elegansen som finns där, man ser stenar som ligger ihop men aldrig som ett rakt streck utan i en oregelbunden harmoni. Jag sitter och vrider och vänder på olika former och plötsligt kan jag känna att medan jag vrider så blir det ett naturligt lugn i formen, det okomplicerade som jag vill ha. Det som bara är, alltså en perfekt avvägd balans mellan starkt och svagt, matt och blankt.

Andrea Drakenberg Daléus har sin verksamhet på Bredgränd i Gamla stan och butik på Köpmanbrinken 4, men också en helt nyöppnad butik i hörnet av Hamngatan och Berzelii park. Det går alltså bra för företaget som hon delar med ekonomen Ellen Sjölin. Ja, bekräftar Andrea:

– Vi växer stort varje år och har ungefär hundra återförsäljare spridda över hela landet. Vi säljer en del i England också och Tyskland. Dels är den nordiska avskalade sti-

Bredvid Drakenberg/Sjölin's örhängen i guld med
diamanter hänger smycken med akvamariner
från 1840-talet, örhängen som drottning Desideria
en gång ägde (proveniensen ätten Lagerheim).
Utställningens monter Stamträdet målades av
Lilian Petersson, Abovo Ateljé. Gren i koppar av
Sebastian Schildt. FOTO: OSCAR LANGENSKIÖLD.

len populär där, och vår vurm för naturen är lätt för de flesta att relatera till. Man kan ha våra halsband på fest, på jobbet, till vardags – i vår stressade tillvaro vill storstadskvinnan gärna ha ett löv eller en sten på sig. Det passar att ha sådant som alltid fungerar!

Hur kommer dina smycken till?

– Då och då sitter jag vid guldsmedsbänken som den utbildade guldsmed jag är, men numera ritar jag mest, och då i datorn. När jag är nöjd med en design skickas den till ett företag i Turkiet som exklusivt gör våra smycken.

Och framtiden?

– Nu arbetar vi med Sverige, och här är vi redan ganska etablerade, så den stora satsningen framöver blir internationell. Först ska vi arbeta med återförsäljning och så småningom med egna butiker. Men försäljningen på webben går jättebra, vi skickar redan nu våra smycken runt hela världen och den marknaden växer hela tiden.

CARL-ADAM STJERNSWÄRD

Varför gör du smycken?

– Därför att jag är en kreatör, jag vill skapa vackra saker som gör människor ännu vackrare. Smycken är ju till för att smycka och försköna.

Smyckens symbolvärde ska inte förringas. Carl-Adam Stjernswärd är den svenska juvelrare som gör flest smycken med heraldiska motiv: vapenringar, bröstknappar, nyckelringar, medaljonger, silverramar, supkoppar – det mesta som går att anbringa ett sköldemärke på.

Inspirationen är historien:

– För mig är Riddarhuset en viktig tradition i vår svenska historia, och den tillhörigheten symboliseras i vapenbilden. Att ha en vapenring är vanligt men alla har det inte. Jag bär alltid min som jag har gjort själv; originalringen till den har Wiwen Nilsson (*silversmed och hovjuvelerare, död 1974*) skapat, han gjorde den till min farfar som gav ringen till min farmor.

Favoritmetallen är »hederligt svenskt rödguld» som Carl-Adam Stjernswärd säger, det har en vacker, varm ton till skillnad från det som kallas EU-guld som legeras med mer silver och därmed blir gulare. Han använder enbart ädla metaller: guld, silver, platina.

Ädelstenarna i de Stjernswärdska smyckena har inga begränsningar, där kan alla sorter komma till pass. Turmaliner hör till de

stenar som han använder mest på grund av deras obegränsade färgskala i alla regnbågens nyanser.

Hur kommer dina smycken till?

– Jag ritar i datorn och sedan nyttjar jag alla moderna tekniska möjligheter så att allt printas ut till vaxmodell och gjuts. Det mesta av hantverket gör jag själv. Allt är individuellt till kunden, har jag något färdigt smycke så kan jag ändra enligt kundens önskemål eftersom all verksamhet sker i min verkstad och butik på Östermalm.

CHARLOTTE IHRE

I likhet med de övriga smyckekonstnärerna i detta reportage har Charlotte Ihre sin verksamhet i Stockholm. Företaget som finns i ett kontor på Östermalm bär hennes flicknamn Charlotte Bonde.

Inspirationen får hon från arkitektur, konst och mode. Hon är utbildad silversmed men smider inte längre själv utan ritar smyckena som sedan ett par år produceras utomlands.

– Jag finner mycket av symmetri och geometriska former i olika slags arkitektur. Min senaste kollektion Heritage (arv, särskilt kulturarv) har sin inspiration från 1700-talets utsökta spetsar som jag har sett i mitt barndomshem Ericsbergs slott i Sörmland. Där finns många porträtt med dessa utsmyckade kläder som både män och kvinnor bar på den tiden. Men en stor del av min inspiration kommer från mina morföräldrar som hade Ohlsons fantastiska modeproduktion i Malmö. De var liksom min mamma utpräglad estetiska, och därifrån har jag mycket av mitt sätt att tänka formmässigt.

Favoritmetallen är silver. Smyckena uppstår när Charlotte ritar för hand, och därefter får hjälp av en kollega som färdigställer ritningen i datorn.

– Min affärsidé är inte att smyckena ska vara exklusiva, utan att de ska vara tillgängliga, inte så dyra. Det går bra, jag har just fått en delägare som ska sköta bolaget och jag ska bara ägna mig åt designen. Vi har runt trettio återförsäljare, och det kommer att bli fler. Än så länge har vi Sverige, Norge och USA som marknad, men vi expanderar.

Hur ser du på framtidens smycken?

– Jag strävar efter att göra utmanande smycken som inte är pråliga men som tar plats. Det är vad som är modernt i dag och det håller säkert framöver. ☞

Magdalena Ribbing

Juveler för glädje och sorg

BANÉRHÄNGET ÄR EN del av Sveriges historia. I sig bär det kärlek och dramatik som få andra smycken. Det var en trolovningsgåva från Christina Sture till hennes blivande make Gustaf Banér; ett C för Christina, i guld och röd och grön emalj. Kläppen i mitten är en ljus blå safir, hoppets och trohetens färg och gammal tro var att en sådan safir skulle ändra färg om bäraren vore otrogen mot den som givit safiren.

Riksrådet Gustaf Banér stod på den polsk-svenske kung Sigismunds sida i striden om den svenska kronan som Sigismunds farbror hertig Karl, sedermera Karl IX, också hade arvsrätt till. Sigismund som var katolik var son till Johan III och därmed sonson till Gustav Vasa. Karl, son till Gustav Vasa, var protestant, och dessa två, farbror och brorson, stod mot varandra i slaget vid Stångebro år 1598. Karls trupper vann striden och Karl fick makten över Sverige. De höga herrarna som stått på Sigismunds sida fängslades och avrättades på skärtorsdagen den 20 mars år 1600. Kvällen innan Gustaf Banér skulle dödas fick han ta farväl av sin familj och gav då högtidligt smycket till sin äldsta dotter.

På torget i Linköping där Gustaf Banér och ytterligare fem höga herrar skulle halshuggas lyfte han sin högra hand för att äska tystnad i folkhopen, och höll ett tal som slutade med orden:

»Här bliva i dag tjugotvå faderlösa barn och

FOTO: NORDISKA MUSEET.

fyra bedrövade änkor, deras tårar och vårt oskyldiga blod ropar dagligen till Gud, det vet jag. Oskyldig dör jag, hör det, och förbannade vare de som talar illa på vår döda mull.»

Därpå höggs hans huvud av i stupstocken. Smycket har ärvts från far till son i släkten Banér. Sista privata innehavare var Elsa Banér, född 1875. Hon gifte sig von Cotzhause i Tyskland och smycket gavs av hennes dotter till Nordiska museet.

KRYSOPRASGARNITYRET

Några sekler senare, år 1816, skapades ett mag-nifikt garnityr med äkta pärlor, diamanter och

den äppelgröna ädelstenen krysoptas. Värdet är i dag en halv miljon kronor. Smyckena var en gåva från Karl XIV Johan till Hedvig Charlotta von Essen, född von Krassow och gift med Hans Henrik von Essen av den grevliga ätten från Kavlås slott. Han var den förste riksståthållaren i Norge, alltså den svenske kungens, då Karl XIII, företrädare i Norge efter unionen med Sverige år 1814. Grevinnan von Essen var impopulär hos norrmännen som var emot unionen. När Karl XIV Johan som kronprins – han kröntes 1818 – besökte Norge gav han henne detta smyckegarnityr. Det sägs nämligen att han ansåg att hon inte hade tillräckligt fina smycken.

SORGSMYCKEN

Ett helt annat slags smycke är ett halsband från slutet av 1800-talet, gjort av blanka svarta enkla stenar, onyx. Proveniensen ätten Silfverswärd. Det är ett sorgsmycke som användes när man förlorat en nära anhörig. Traditionellt var man sorgklädd i helsvart under minst ett år, ibland två, och i sorgklädseln inkluderades smyckena. Till sorgklädseln kunde ett diadem pryda ens uppsatta frisy, på hjässan eller över hårknuten. Svarta smycken liksom den helt svarta klädseln var en så tydlig sorgmarkering att de användes enbart under sorgtiden. ☞

Magdalena Ribbing

FOTON: MARIANNE SETTERBLAD.

Specialerbjudande vid förhandsbeställning

Riddarhuset producerar ett magnifikt heraldiskt bokverk i tre band om samlingen av de berömda vapenplåtarna i Riddarhussalen. För första gången åskådliggörs samlingen och varje sköld får sin egen berättelse. Utgivningen sker i februari 2019.

Banden är rikt illustrerade med nytagna bilder av den prisbelönta fotografen Gabriel Hildebrand och till varje vapensköld finns en förklarande text av författaren och heraldikern Magnus Bäckmark. Böckerna innehåller även fördjupande och intresseväckande artiklar om heraldikens universum.

Bokverket kommer att säljas med eller utan en exklusiv kassett. Ordinarie pris är 2 100 kronor med kassett eller 1 800 kronor utan kassett. För den som vill säkerställa sitt exemplar av bokverket finns ett förmånligt erbjudande vid förhandsbeställning.

Specialpris 1800 kr

Detta specialpris inkluderar en exklusiv kassett i begränsad upplaga. Eventuell frakt tillkommer. Beställning och betalning sker via webbutiken på riddarhuset.se eller på Riddarhuset.

Ordinarie pris 2100 kr.

» När jag hörde talas om det här bokverket blev jag lycklig. Det är precis den här typen av stora, påkostade och vetenskapliga referensverk som det svenska historikersamhället behöver. Att det blir verklighet visar att vi trots allt lever i ett kulturland«.

DICK HARRISON, professor i historia

RIDDARHUSET

Säbylund – ett kapitel avslutas

SOM EN KLASSISKT vit herrgårdsbyggnad med två flyglar presenterar sig Säbylund på den vida Närke-slätten strax norr om Kumla. Där har den legat sedan 1780-talet då syskonparet Hedvig och Claes de Friezky uppförde byggnaderna. I dag är det Johan och Ingrid Lagerfelt som bor där och de tar emot i den ovanligt storslagna hallen, ivrigt åtföljda av husets hundar. Det är sista sommaren för paret Lagerfelt på Säbylund eftersom gården är såld och flyttlasset snart ska gå.

– Tanken på försäljning uppkom för ett par år sedan när det stod klart att varken de egna barnen eller någon annan släkting ville ta över, berättar Johan Lagerfelt.

Därefter gick allt förhållandevis fort och ny ägare blir en person som tidigare samarbetat med Säbylund under många år i sin egenskap av jordbrukare. På frågan om hur det hela känns svarar Johan Lagerfelt att det är tufft, men att det egentligen inte är så märkvärdigt.

– Vi avslutar ett kapitel och går vidare. Samtidigt kommer det att kännas när nyckeln ska överlämnas, menar Johan. Det är ändå ett gediget arbete att avsluta en släktgård.

SÄBYLUND BLIR FIDEIKOMMISS

Lagerfelts är långt ifrån de första ägarna till Säbylund. Egendomens historia kan spåras till 1300-talet då gården kallades Säby. Ägarna har sedan dess bland annat tillhört ätterna Natt och Dag, Sparre, Lewenhaupt och von Essen, men det var major Thure Gyllenspetz som på 1780-talet inledde bygget av den nuvarande herrgården med flyglar. Han avled bara ett år efter byggstarten och hans änka Hedvig Margareta Gyllenspetz kom att fullborda bygget tillsammans med sin bror Claes de Friezky. År 1786 blev egendomen fideikommiss under namnet Säbylund, men eftersom syskonen de Friezky var barnlösa

Säbylunds vackra huvudbyggnad är typisk för den klassicerande gustavianska arkitekturen. Herrgården uppfördes under 1780-talet av syskonparet de Friezky och är i dag bostad för familjen Lagerfelt, som snart överlämnar till ny ägare.

testamenterades gården med allt lösöre till bästa vännernas dotter, fröken Charlotta Elisabet von Essen. Säbylund ärvdes därefter mestadels av syskon och syskonbarn för att slutligen övergå till Johan Lagerfelts far, Karl-Gustaf Lagerfelt, på 1940-talet. Karl-Gustaf var ambassadör och vistades långa tider utomlands med sin familj varför Säbylund sköttes av en förvaltare. Sommaren var den tid då man alltid återvände till Säbylund och både Johan Lagerfelt och hans syster Caroline har många somriga barndomsminnen från gården.

Fideikommisset upphörde formellt 1986 när Karl-Gustaf Lagerfelt avled som den sjunde fideikommissarien i ordningen.

På 1980-talet flyttade Johan Lagerfelt in permanent på Säbylund. System Caroline Lagerfelt, som är skådespelare, bosatte sig i

USA men har ett sommarboende på Gotland. Johan är narkosläkare och hade under några år utlandstjänst för Läkare utan gränser bland annat i Afghanistan och Somalia, men har numera börjat att trappa ner och har i dag en halvtidstjänst på hemmaplan. Hustrun Ingrid har skött förvaltningen och haft det praktiska ansvaret för driften. Det har i sin tur inneburit ett heltidsjobb med allt från att sköta spannmålstorken till inköp av gödning, försäljning av vete och myndighetskontakter med mera. Säbylund omfattar cirka 1 200 hektar mark och de senaste åren har inkomsterna främst uppburits av spannmålsodling, skogsbruk och uthyrning. Tidigare ingick även mjölkproduktion, en torvströfabrik och ett grustag i verksamheten.

Skinnbanden står tätt på hyllorna i biblioteket på Säbylund. Boksamlingen är till största delen Claes de Frietzckys verk och uppgår till 4 116 volymer. I över 200 år har biblioteket stått orört och ska så förbli men i framtiden på Kungliga biblioteket som ett exempel på en intakt historisk miljö. I bakgrunden ses en porträttmedaljong av Claes de Frietzcky utförd av Sergel. De små silhuetterna på hyllorna föreställer kvinnliga bekanta till de Frietzcky. På golvet en tysk renässanskista.

DE FRIETZCKYS BIBLIOTEK

I ett av biblioteksrummen skvallrar flyttkartongerna om det pågående packningsarbetet.

– Till hösten planeras flytten vara klar, berättar Johan Lagerfelt, men det beror lite på när reparationerna av det nya hemmet i Södermanland blir klara. Ännu återstår mycket att packa och sortera, flera generationers samlande ska gås igenom.

– Ända in i modern tid sparades det mesta, även kvitton från kemtvätten, sådant kan gallras medan annat blir kvar i gårdsarkivet eller sparas i släktarkivet, konstaterar han.

Däremot doneras den mycket kulturhistoriskt intressanta boksamlingen efter Claes de Frietzcky till Kungliga biblioteket inklusive en del lösa föremål. de Frietzckys

bibliotek har alltid varit beläget i ett hörnrum på herrgårdens bottenvåning och har stått orört genom tiderna.

– En donation var den bästa lösningen så att samlingen kan förbli komplett, säger Johan Lagerfelt och visar de Frietzckys exlibris i en av böckerna.

Biblioteket består av över 4 000 volymer franska och svenska, historiska och topografiska verk i vackra skinnband.

– Det var många som fick låna böcker ur biblioteket förr. de Frietzcky förde noggrant en liggare över alla låntagare. Där går att se att det tidvis var en strid ström av besökare till biblioteket och säkert mycket diskussion och umgänge kring böckerna.

BERÄTTELSEN FORTSÄTTER

Förra året utkom boken *Säbylund – berättelsen om en 1700-talsherrgård* som sammanfattar gårdens historia fram till i dag. I förordet skriver paret Lagerfelt att den tillkommit för att markera övergången till det nya livet. I ord och bild beskrivs Säbylund och alla de personer och allt det arbete som varit en del av gårdens liv, framför allt under Johans och Ingridis tid. Det sista kapitlet för familjen Lagerfelt på herrgården må vara skrivet, men för Säbylund fortsätter berättelsen.

Fredrik Styrfält, fil.kand.

i konst- och arkitekturhistoria

FOTO: FREDRIK STYRFÄLT.

Varje bok i biblioteket är försedd med Claes de Frietzckys exlibris med platsanvisning och hyllnummer noterade.

CLAES DE FRIETZCKY

Claes de Frietzcky (1727–1803) var en av den gustavianska tidens framstående politiker och verksam inom mösspartiet. Han intresserade sig särskilt för ekonomiska frågor och fick med tiden ett högt anseende i riksdagen. För sin opposition mot Gustav III satt han en kort tid häktad, men benådades senare av kungen som tilldelade honom kommendörstecknet av Vasaorden. de Frietzcky avböjde dock utmärkelserna vilket var uppseendeväckande men hans djärva tilltag hyllades på Riddarhuset.

Claes förblev ogift och flyttade på äldre dagar till sin syster Hedvig Margareta Gyllenspetz på Säbylund sedan hon blivit änka. Vid Claes död 1803 utslöcknade ätten de Frietzcky som ursprungligen kommit till Sverige under Gustav II Adolfs tid.

Två keramiska pionjärer

TIDLÖS TRADITION MÖTER djärvt nyskapande i utställningen *Louise Adelborg och Nils Barck – två keramiska pionjärer* som öppnar på Riddarhuset i november. Här visas ett urval föremål ur de båda konstnärernas produktion – ett kontrastrikt och spännande möte mellan svensk konstindustris grand old lady *Louise Adelborg* (1885–1971) och den internationellt verksamme mästaren *Nils Barck* (1863–1930).

Adelborgs mest klassiska porslinservis, Nationalservisen, har som enda dekor ett stiliserat veteax i relief och är försedd med en helt transparent glasyr. Mot denna subtila elegans står Nils Barcks kraftfulla stengods i naturnära former och med jordfärgade glasyrer i flera lager. De båda formgivarnas vitt skilda konstnärliga uttryck berättar om det tidiga 1900-talets skiftande formideal, där den organiska och internationella jugendstilen med dess vegetativa former efter hand kom att ersättas av en stramare klassicism och saklig enkelhet.

NILS BARCK

Nils Barck var uppvuxen i Helsingborg men utbildade sig till målare vid Académie Julian i Paris. Han kom på 1890-talet att intressera sig för »l'art du feu» (eldens konst) och övergav måleriet för att arbeta som keramiker med en egen ateljé i anslutning till konstnärskolonin i Saint-Amand-en-Puisaye.

Det var framför allt det konstnärliga stengods och starkeldsgods av japansk typ som hade visats på världsutställningarna under 1870- och 80-talen som fängade Barcks intresse. Detta gods med glasyrer i olika lager var bränt i mycket höga temperaturer vilket skapade en mångfald av olika dova färgskiftningar. Vid sidan av de starka japanska influenserna inspirerades Barck även av den franska art nouveau-stilen som var på modet vid förra sekelskiftet och som också blev något av hans signum. Det var detta organiska och jordnära starkeldsgods som Nils Barck ställde ut på Allmänna konst- och industriutställningen i Stockholm 1897 och även nådde stora framgångar med på världsutställningen i Paris 1900, där han belönades med silvermedalj.

Nils Barcks organiska jugend möter Louise Adelborgs klassiska elegans i Riddarhusets utställning med de två keramikerna.

FOTO: PATRIK JOHANSSON.

Nils Barck bosatte sig på 1920-talet med sin familj på slottet Château Saint-Amand i Loiredalen och var verksam där fram till sin död 1930. I dag är slottsbyggnaden ett museum för stengodskeramik och där återfinns många föremål av Nils Barck och av andra franska keramiker samtida med honom.

LOUISE ADELBORG

Till skillnad från den internationelle Nils Barck kom Louise Adelborg att verka hela sitt liv i Sverige och hennes främsta inspirationskälla i sökandet efter ett eget formspråk och mönster till de olika serviserna var enligt henne själv: »något svenskt, rakt på sak fosterländskt».

Louise Adelborg var född 1885 och uppvuxen på godset Öster Malma i Sörmland. Efter avslutade studier vid Tekniska skolan i Stockholm, nuvarande Konstfackskolan, knöts hon redan 1915 till Rörstrand som formgivare. Där kom hon att vara verksam fram till sin död 1971, flitigt anlitad som formgivare och skapare av en mängd porslinsföremål och serviser. Genombrottet kom i samband med Parisutställningen 1925 till vilken hon skapade den så kallade vase-vasen.

Louise Adelborgs mest välkända servis, Nationalservisen, som presenterades på Stockholmsutställningen 1930 finns ännu i produktion på Rörstrand under namnet *Swedish Grace*. Nationalservisen har tillverkats med hundratals olika dekorer genom åren och är vanligt förekommande som vapenporslin, då försedd med vapensköldar och personliga monogram. Denna klassiska servis förkroppsligar mycket av det som Louise Adelborg visade prov på i sin formgivning – en modern enkelhet och tidlös elegans med funktionen i fokus. Det är ett finporslin och vardagsporslin i ett, förankrat i en klassisk formtradition men också ett svar på den »vackrare vardagsvara» som den nya tiden krävde. ☞

Rebecka Millhagen Adelswärd

Källor: Märta Holkers, »Nils Barck – jugendstilens mästare», *Antikvärlden* nr 2, 2015 samt Rörstrand museum.

En särskild temakväll om Louise Adelborg och Nils Barck anordnas på Riddarhuset den 21 november med visningar och föreläsningar av Märta Holkers och Magdalena Ribbing.

Mannerheims revansch

ÅR 2017 ÄR det 100 år sedan Finland blev självständigt och 150 år sedan Gustaf Mannerheim föddes. De båda jubileerna är nära kopplade till varandra eftersom Mannerheim är portalgestalten i det moderna Finlands historia. Dag Sebastian Ahlander, diplomat och författare, har skrivit boken *Gustaf Mannerheim*, en biografi om Finlands nationalhjälte. Han föreläser på Riddarhuset den 4 december.

Lenins och Stalins bolsjeviker vägrade att acceptera ett fritt Finland. På mindre än 25 år tvingades Finland försvara sin självständighet: 1918, 1939–40 och 1941–44. Gustaf Mannerheim var överbefälhavare i dessa tre krig och blev både riksföreståndare och president samt förlänades titeln Marskalk av Finland. Finland förklarade sig självständigt i december 1917.

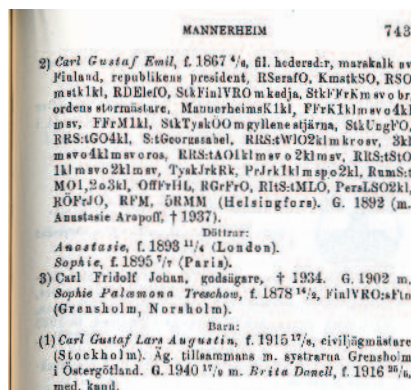
Historien om människan Gustaf Mannerheim är minst lika dramatisk som Finlands. Han föddes på Villnäs slott i ett olyckligt äktenskap. När han var 13 år inträffade den stora familjekatastrofen: fadern flydde med sin älskarinna och från sina spelskulder, modern dog av brustet hjärta och syskonkretsen skingrades. Det var en stor skandal i en liten societet där alla kände alla, ett outhärdligt faktum för en trettonåring som berövats sin familjegård, sitt välstånd och sitt namns ära. Nu fick han en friplats på kadettkåren i Fredrikshamn men blev relegerad på grund av upprepade förseelser.

Gustaf Mannerheim beslöt vid tjugo års ålder att vända hemlandet ryggen, göra karriär i det kejserliga Ryssland och få revansch för sina många misslyckanden. I S:t Petersburg gick det bra för honom och han blev antagen vid kejsarinnans chevaliergarde. Han gifte sig rikt och kom att leva nära hovet, en världsman med kontakter på högsta nivå i Berlin, London och Paris. Men hans äktenskap havererade, hustrun flyttade till Frankrike med de båda dottrarna och han fick flytta in på kasernen igen. Han avancerade till rysk generallöjtnant under första världskriget.

Vid Ryska revolutionen 1917 återvände Mannerheim till Finland, 50 år gammal, fat-

Mannerheim fick en sen men lysande karriär. Han blev Finlands befriare, riksföreståndare, överbefälhavare och president. FOTO: SA-KUVA.

Friherre Gustaf Mannerheims karriär och ordnar upptar många rader i Adelskalendern från 1946.

tig och arbetslös, en flykting från en förlorad värld. Ingen kunde då ana att det var först nu som Mannerheims historiska livsgärning skulle ta sin början och att större delen av hans märkliga karriär skulle äga rum efter 70 års ålder.

Hela sitt liv drevs han av revanschlust för sina många motgångar och han blev rikligt belönad. Han konstaterade förtjust att den

general som relegerade honom från kadettkåren tvingades kalla honom till hedersledamot år 1918. Sommaren 1918 gick den västvänlige Mannerheim i frivillig landsflykt eftersom regeringen satsat på samarbete med Tyskland och valt en tysk prins till kung. Men redan i november hade Tyskland förlorat kriget och hans motståndare tvingades kalla på honom som riksföreståndare. Tala om revansch. Inte ens när den 77-åriga Mannerheim svor presidenteden 1944 kunde han låta bli att säga: »Då jag nu för andra gången under en för fosterlandet ödesdiger tid mottager statsöverhuvudets plikter...» Nederlaget i presidentvalet 1919 upphörde inte att spöka. Och inköpet av Gerknäs gård fick till slut bli revanschen för barndomens förlorade Villnäs.

Gradvis förvandlades Mannerheim till en samlande symbol för sitt land. Själv fick han betala ett högt pris i form av ensamhet för med tiden blev han ett nationalmonument. Vördsnaden för marskalken blev för stor.

Med dottrarna hade han dålig kontakt. Han stod främmande för deras livsval, den äldre var i många år nunna i England, den yngre bodde utan meningsfull sysselsättning i Paris. Han kände starkt sitt eget misslyckande som far. För Mannerheim blev umgänget med syskonen det viktigaste. Endast med dem kunde han vara öppen om sitt liv. Storasyter Sophie stod honom nog närmast. Lillebror Johan och hans familj på Grensholm blev hans fasta punkt i Sverige där han kunde vila ut från de politiska spänningarna i Finland.

Under hela Mannerheims liv stod Finland på undergångens rand, från tsarernas förryskningspolitik till kommunisternas imperialistiska aggression. Om Stalin fått som han velat hade landet fått dela de baltiska staternas öde. Detta förhindrade Mannerheim och hans tappra armé med sina många framgångsrika militära avväjningssegrar, en finländsk specialitet. Det var därmed också Gustaf Mannerheim som kom att lägga grunden till den framgångssaga som Finland blivit i dag, ett fritt och demokratiskt samhälle och fullvärdig medlem av Europeiska unionen. Det är ett imponerande livsverk. ☞

Dag Sebastian Ahlander

Till Guds ära – och ättens

Adliga gravkor från stormaktstiden

I OCH UTANFÖR Stockholm finns många kyrkor med märkliga gravkor som vittnar om den växlande synen på döden och minnet, uttrycksfullt gestaltat i skulptur och arkitektur. Artikelförfattaren, Ingrid Sjöström, föreläser den 17 oktober på Riddarhuset om detta ämne. Hon är en av fjorton författare som medverkat i den nyutkomna boken »Kyrkornas hemligheter – Stockholm» där femtionio intressanta kyrkor beskrivs.

*»Hel i dag och sund, frisk, lustig, fager och röder,
Morgon är kaller i mun, stockstelnadstyver och döder.
Döden molmar i mull, allt, vad här glimmar och
glänser,
Döden kastar åkull allt vad här yppert och högt är.»*

Med kuslig åskådighet skildrar Georg Stiernhielm i sin Herkulesdikt 1658 dödens allmakt, som obönhörligen krossar även de främsta och förnämsta i samhället. Temat återkommer hos många av 1600-talets skaldar, naturligt nog i en tid plågad av krig och farsoter. Begravnings- och gravskick utvecklades av rikets kungliga och adliga familjer till oerhört påkostade ritualer, på latin *pompa funebris*. Det gällde att i evig tid minnas och hylla den döde och hans ätt, framhålla hans dygder och bedrifter och stärka släktbanden både till tidigare och kommande generationer. Samtidigt visade man gudfruktighet och omsorg om den kyrka och församling man tillhörde.

STORVULEN GRAVKONST

Stormaktstidens begravingar och gravmonument är grundligt utforskade och beskrivna av många forskare¹. Sedan katolsk tid var det vanligt att prästerskap och förmögna begravdes inne i kyrkorna under golvet med en dekorerad stenhäll över. Efter reformationen kunde man omvandla helgonkapell i de större kyrkorna till gravkor. Kungliga och högättade personer lät markera grav-

platsen med höga tumbor så nära altaret som möjligt. Det ledde i början av 1600-talet till att vissa kyrkors kor belamrades med skrymmande gravmonument. Prästerskapet protesterade och fick alltmer gehör för sina krav att korgolvet skulle lämnas fritt för högmässa och förrättningar.

Att högadeln tog efter de kungliga begravningsarrangemangen med överdådig utspisning, långa processioner och dyrbar dekor av kyrkan för begravningsakten och graven redade både prästerskap och företrädare för lågadeln och borgarståndet. Överdrifterna sökte man stävja i en rad överflödsförordningar, den första redan under drottning Kristinas regering. Biskopen och skalden Jesper Swed-

Österhaninge kyrka, exteriör av gravkoret.

FOTO: MALIN GEZELIUS, UR KYRKORNAS HEMLIGHETER – STOCKHOLM, MEDSTRÖMS BOKFÖRLAG 2017.

Österhaninge kyrka, Gravmonument över ätten Bielkenstierna av Nicholas Millich 1680.

FOTO: MALIN GEZELIUS, UR KYRKORNAS HEMLIGHETER – STOCKHOLM, MEDSTRÖMS BOKFÖRLAG 2017.

berg ger i sin *Lefnadsbeskrivning* uttryck för hur moraliskt förkastlig man fann högadelns storsvulna gravkonst:

»Högfärden är nu så högt stigen, att många låter sig nu inte nöja, utan främst i kyrkan, i högkoret, i sakristian, vid altaret, ja, om de med manér kunde, ska den stinkande kroppen mitt på altaret stå.»

Överflödsförordningarna fick så småningom effekt. I kyrkolagen 1686 infördes förbud mot alla upphöjda gravanordningar i kyrkan. Högadeln valde att antingen markera graven med ett epitafium och begravningsvapen på kyrkväggen eller förlägga graven utanför själva kyrkorummet i ett invid kyrkan uppfört gravkor. Man tog efter det gustavianska gravkoret vid Riddarholmskyr-

kan, påbörjat 1633 för Gustav II Adolf. Det blev förebild för en lång rad gravkor i landet, varav ett fyrtiotal finns i Södermanland och Uppland. Det var vanligen den adliga ättens patronatskyrka som utvalts som gravkyrka och försågs med gravkor. Som ersättning för den prestigefyllda gravplatsen gjorde familjerna donationer av kostbara inventarier och stod för kostnader för reparation och ombyggnader.

ANOR OCH BEDRIFTER

Det typiska gravkoret har ett slutet gravvalv för kistor helt eller delvis under marknivå, och där över ett minneskapell öppet mot kyrkorummet. Där uppställs monument och begravningsvapen med anvapen samt inskrifter som skildrar den dödes liv och gärning. Exteriören ter sig som en liten rund eller kvadratisk centralbyggnad med kupol och lanternin. Gravkoren är vanligen lagda intill korets norra eller södra sida.

En grupp gravkor har en mer anspråksfull placering vid korets östsid. Från kyrkorummet ser man mot altaret och vidare in i gravkoret, som kan uppfattas som en del av koret. Kända exempel nära Stockholm är det av Erik Dahlbergh ritade Kaggiska gravkoret vid Floda kyrka i Södermanland från 1660-talet och Dahlberghs eget gravkor vid Turinge kyrka från 1690-talet i samma landskap. På närmare håll har vi Spånga kyrka med det Bondeska gravkoret från 1667–1673, troligen ritat av Tessin d.ä. Det ståtligaste gravmonumentet av detta slag tillkom i Österhaninge kyrka i Södermanland.²

Det var Barbro Åkesdotter Natt och Dag på Årsta slott som 1663 lät bygga gravkoret vid Österhaninge kyrka. Hennes make amiralen Claes Bielkenstierna hade året innan dött av skador han fått i ett sjöslag 1659. I gravkapellet minnesrum sattes Bielkenstiernas begravningsvapen upp. Tjugofem år senare blev gravkoret helt dominerat av en väldig skulptur av Nicholas Millich, ett av den svenska barockens främsta verk. Det beställdes 1676, då Barbro Åkesdotters son Axel Bielkenstierna omkommit i ett sjöslag ombord på skeppet Svärdet. Först 1683 var monumentet klart och uppsatt i kyrkan.

Millich har framställt det äkta paret sittande på var sida om en grupp med Tiden i form av en bevingad åldring som griper parets vapensköldar och ett porträtt av den unge Axel, den siste av sin ätt. Över dem reser sig ett kummel av sjökrigstroféer, kanoner och fanor med putti klängande i

tackel och tåg. Bakom den höga sockeln döljs gravvalvet med de dödas kistor. Troligen var det Barbro Åkesdotters andre make, Knut Kurck, som dikterat en del av bildprogrammet och inskrifterna på latin. De dödas ädla anor och framstående bedrifter framhålls, medan kristna motiv saknas.

ÅTERHÅLLSAMHET

Monumentet tillkom i en brytningstid då det karolinska enväldet förbereddes. Högadeln förlorade sin starka ställning genom reduktionerna, då adelns väldiga godsinnnehav till stora delar drogs in till Kronan för att stärka statskassan. Monumentet i Österhaninge kan tolkas som en sista trotsig markering av högadelns rang och betydelse. Andra, som den hårt drabbade Magnus Gabriel De la Gardie, sökte tröst i religionen. I slottskapellet på Venngarn, det enda gods han fick behålla, finns inskrifter som ger uttryck för både bitarhet över orättvisor och förtröstan på en kärleksfull Gud.³ Han skrev också flera psalmer i samma anda.⁴ De la Gardies olika projekt för släktens gravkor blev efter många ändringar färdigställda först långt efter hans död.

Den förändrade mentaliteten och inställningen till grav och eftermäle som utmärker det sena 1600-talet speglas i en mer återhållsam gravkonst. Ett gott exempel är Urban Hiärnes gravkor vid Bromma kyrka, klart 1703. I gravkorets övre våning hänger endast ett par begravningsvapen och ett krucifix. På en håll i golvet kan man läsa Hiärnes anspråkslösa önskan:

*»För allt det jag har lärt för allt det jag måst lida
För möda och besvär för ont jag har utstått
För allt det jag har rest och rönt i världen vida
Har jag nu denna grav och lägerställe fått
Ty är min sista bön att mine trötte ben
Få ligga still i ro inunder denna sten.»*

Efter stormaktstidens kollaps och Karl XII:s död blir de storvulna gravkoren omoderna och opassande. I Bromma kyrka finns ett sent exempel på ett gravkor kombinerat med kyrkans kor. Det var herren till Åkeshovs slott Gabriel Stierncrona som önskat få till stånd ett vilorum för sin ätt under Bromma kyrkas kor. Efter hans död 1723 förhandlade hans arvingar med kyrkan om att få riva det medeltida koret och bygga ett nytt och större kor med Stierncronas gravvalv under golvet. Så blev det. Inne i koret som byggdes 1727 på familjens bekostnad är det endast den dödes begravningsvapen

som anspelar på korets dubbla funktion. På korets yttervägg i öster sitter dock en lång latinsk inskrift som framhåller Gabriel Stierncronas många goda egenskaper och ödmjuka och rättrådiga sinnelag.

*»Ej hade något föräldrarnas höga adelskap
upphöjt honom, ej heller något rykte, som plägar
komma genom ättefäderna»⁵.*

De gravkor som byggdes på 1700- och 1800-talen ligger ute på kyrkogården utan förbindelse med kyrkan. I kyrkan kan på sin höjd diskreta och smakfulla epitafier hängas upp. Sådana kan man se i Brännkyrka kyrka, där två herrar Lagerbielke ägnas eleganta epitafier, designade av Jean Eric Rehn. På kyrkogården finns samma släkts fristående gravkapell, byggt 1849.

Storslagna eller sparsmakade – gravmonumenten fyller sin uppgift att påminna oss om längesedan döda män och kvinnor. Dessutom vittnar de om gångna tidens inställning till livet efter detta, till tro och hopp, liv och död. Därtill är gravkoren prov på tidens yppersta konstkicklighet och väl värda att söka upp i jakten på kyrkornas hemligheter. ☞

*Ingrid Sjöström, docent och ledamot
i Kungl. Vitterhetsakademien*

LITTERATUR

- Bedoire, Fredric, *Guldålder. Slott och politik i 1600-talets Sverige*, 2001
- Brandel, Sven och Westlund, Per Olof, *Bromma kyrka, Sveriges Kyrkor*, 1940
- Lagerholm, Nils, *Den svenska stormaktstidens högadliga begravningsskick 1650–1700*, 1965
- Liljegren, Mårten, *Stormaktstidens gravkor*, 1947
- Lindahl, Göran, *Grav och rum. Svenskt gravskick från medeltiden till 1800-talets slut*, 1969
- Rangström, Lena, *Dödens teater. Kungliga svenska begravingar genom fem århundraden*, 2015
- Rosell, Ingrid, *Venngarns slottskapellet, Sveriges Kyrkor, Uppland*, 1988.

NOTER

- 1 Bl.a. Liljegren 1947, Lagerholm 1965, Lindahl 1969, Bedoire 2001, Rangström 2015.
- 2 Texten om Österhaninge kyrka i boken »Kyrkornas hemligheter – Stockholm» är skriven av fil.dr Jakob Lindblad.
- 3 Rosell 1988.
- 4 T.ex. O Jesu när jag hädan skall, med de bekanta raderna »Jag kommer av ett brusand' hav».
- 5 Brandel och Westlund, *Sveriges Kyrkor*, 1940.

SYMPOSIUM PÅ RIDDARHUSET DEN 15 OKTOBER

Dödens genealogi och heraldik

i samarbete med
Svenska Heraldiska
Föreningen

RIDDARHUSET
ETT HISTORISKT ARV

Mer information: riddarhuset.se

Meddelanden från Riddarhuset

VERKSAMHET

Det är glädjande att intresset för Riddarhuset är så stort. Under sommarmånaderna kommer turister i stort antal. Många besökare fascinerar av vårt vackra palats och den historia vi varje dag vårdar för framtida generationer.

Varje vår fattar direktionen beslut om den årliga utdelningen av stipendier och understöd. Bakom kulisserna sker ett mycket omfattande arbete från det att ansökningarna kommer in tills det att beslut om utdelning sker. Hösten 2017 intensifieras arbetet med att hitta bra IT-lösningar för att underlätta och säkerställa den höga rättssäkerhetsnivån i detta arbete. Inom en snar framtid ska ansökningarna kunna skickas in digitalt, något vi tror kommer att underlätta för de som söker understöd och/eller stipendier, men också för riddarhusfiskalen. Redan nu finns tydligare instruktioner på hemsidan som förhoppningsvis gör det lättare att fylla i ansökningshandlingarna korrekt.

I riddarhuspalatset har samtliga termostater på radiatorerna bytts ut. Det innebär en bättre styrning av värmen, ett bättre inomhusklimat och en bättre energihushållning.

Lantmarskalkarnas porträtt har rengjorts och renoverats och under sommaren har taket i Lantmarskalkssalen fått ett välbehövligt lyft. Smuts, sot och nikotin har satt sina spår, därför har taket först rengjorts och sedan målats. I samband med detta har det skett en översyn av armaturer i salen. Där det är lämpligt övergår vi successivt till LED-lampor.

Per Nordenvall har efter sin pension från tjänsten som riddarhusgenealog fortsatt att vara aktiv i många år på Riddarhuset, den senaste tiden som expert inom stamtavleprojektet. Under vintern har Per Nordenvall successivt avslutat sitt värv. Vi kommer sakna hans djupa kunskap och omfattande erfarenhet på det genealogiska området. Maria Wallius som varit projektanställd i stamtavleprojektet går också i pension före sommaren.

Som brukligt under varje treårsperiod har den sittande riddarhusdirektionen varit på studieresa, denna gång till Madrid. Syftet

med resorna är att få inspiration och kunskap om liknande organisationer, genomföra palatsbesök samt att skapa en god samhörighet och ett bra arbetsklimat.

Direktionen besökte slott och palats i och utanför staden för att se hur andra organisationer bevarar och visar sina unika byggnader. Höjdpunkten var besöket på Palacio Liria, hertigarna av Albas privata palats i centrala Madrid. Ett mycket väl underhållet palats som än i dag fungerar som privatbostad.

Den svenske ambassadören, Lars-Hjalmar Wide, tog emot direktionen och vi hade ett givande utbyte och diskussioner om spansk-svenska relationer och dagens politiska och ekonomiska situation i Spanien.

Erik Drakenberg, riddarhussekreterare

VÄRDEPAPPERSFÖRVALTNING

Inledningen på 2017 har varit mycket stark på aktiemarknaderna. Den svenska börsen är upp drygt 10 procent och ett internationellt aktieindex är upp drygt 5 procent. Signaler om starkare ekonomisk tillväxt i Europaområdet i kombination med den till-

växtoptimism som präglar USA efter valet av ny president har varit drivande faktorer. Den gynnsamma miljön för finansiella tillgångar består med fortsatt låga räntor. Den politiska oron och överraskningarna har hittills inte påverkat de finansiella marknaderna mer än momentant. De av Riddarhuset förvaltade fonderna var per sista april upp med drygt 7,5 procent.

Patrik Tigerschiöld, vice ordförande i direktionen

DOMÄNFÖRVALTNING

Skogskonjunkturen är på uppåtående med stigande priser på både massaved och timmer. Massavedspriserna stiger från en långvarigt låg nivå medan timmerpriserna nu är på en hög nivå i Götaland.

De för Pauliska donationen stora snöbrotten i nygallrade granbestånd är snart uppstädade och försäkringsersättning kommer att täcka merkostnaderna. Efter stor torka under våren kom äntligen regnet i början av juni så den planerade frösådden av tall kunde genomföras.

Kronovalls slott i Skåne genomgår en omfattande takomläggning. Slottet ingår i en av Riddarhusets fem domänstiftelser. FOTO: ANDERS ISLÉN.

Upprustningen av herrgården Stjärnevik är i slutskedet och sökandet efter lämplig hyresgäst har påbörjats.

På Löfstad är den nyanlagda handelsträdgården invigd. Kulturmiljön runt slottet har inte påverkats nämnvärt, i stället har mer liv och rörelse tillförts området. Jag rekommenderar varmt ett besök. Det finns även ett café, om det inte finns tid för lunch på Wårds- huset. Arbetet med att förbättra murar, stensättningar med mera runt slottet fortsätter enligt underhållsplanen.

Den mycket omfattande takomläggningen på Kronovalls slott slutförs under sommaren 2017. Det har visat sig att underliggande takkonstruktioner var i betydligt sämre skick än väntat. Tack vare kunniga hantverkare har uppkomna problem kunnat lösas på bästa sätt. Kan bara konstateras att takbytet kom i »grevens tid». Den före detta arrendators- bostaden kommer att byggas om så att minst fem nya hotellrum tillförs verksamheten.

Hans von Stockenström, domändirektör

CILANE

Vid vårens arbetsmöte i Paris träffades delegaterna i CILANE (*Commission d'information et de liaison des associations nobles d'Europe*) den 31 mars och 1 april. Dessa årligen återkommande möten hålls alltid i Paris. Det beror på att CILANE bildades 1959 av ANF (*Association d'Entraide de la Noblesse Française*), Frankrikes motsvarighet till Riddarhuset.

Sexton medlemsländer i Europa sänder representanter som får tillfälle att dryfta olika problem samt dela glädjeämnen. Därutöver är den övergripande tanken att adelspersoner i hela Europa ska lära känna varandra och de olika ländernas kultur och historia.

Riddarhuset representerades denna gång av f.d. riddarhussekreteraren Carl-Gustaf Åkerhielm som också är Sveriges kontaktperson för CILANES ungdomsutbyte, *Youth exchange*.

Utöver sedvanlig årlig genomgång av organisationens ekonomi och administration, lämnades rapporter från de olika underorganen *Sub-commission of experts on the law of nobility*, *Future committee*, *Youth exchange committee* och CILANE *Jeunes (18–35 year)*.

I *Sub-commission of experts on the law of nobility* var frågan om Polens och Spaniens medlemskap fortsatt aktuell. För CILANE är det synnerligen viktigt att ett medlemsland kan tillhandahålla tillförlitliga genealogier, så att man med stor säkerhet kan visa de adliga ätternas ursprung. Endast om detta upp-

nås kan medlemskap i CILANE bli aktuellt. Spanien brukar sända observatörer till organisationens möten, så också denna gång.

Inom *Future committee* arbetas med att formulera en gemensam vision och mission för organisationen. Det är glädjande att flera synnerligen kvalificerade ungdomar deltar i denna kommitté. Det är ju CILANES framtid som står på agendan. Frågan om en logotyp bordlades tills att kommittén har kommit längre i sitt uppdrag.

CILANE *Jeunes (18–35 år)* är mycket aktiva. Nästan varje månad träffas man i sammankomster, där länderna alternerar som värdar. Många deltar i dessa uppskattade evenemang. Vid detta sammanträde avgick Christina Antell från Finland som ordförande och ersattes av Claës af Burén från Sverige.

Youth exchange committee tvingades konstatera att representanter för Danmark och England saknas för närvarande, men ansträngningar för att hitta lämpliga personer fortgår. En liten nedgång i antalet förmedlade ungdomsutbyten noterades för år 2016. Troligtvis beror detta på olika tidpunkter för sommarlov som gör det lite svårare att hitta gemensamma lediga veckor samt kanske en liten oro för den politiska situationen i några av länderna.

Kommande höstmöte ersätts av kongressen i Avignon i Frankrike den 5–8 oktober 2017.

Carl-Gustaf Åkerhielm,
f.d. riddarhussekreterare

KULTUR

Den föreläsningsserie i samarbete med de kungliga akademierna som inleddes tidigare i år, och som har lockat en stor och entusiastisk publik till Riddarhusets kulturkvällar, får sin fortsättning under hösten. Först ut är Hans Henrik Brummer, överintendent och ledamot av Kungl. Vitterhetsakademien och Konstakademien, som den 26 september föreläser på temat »Om Amelie Posse i sin tid». Den 17 oktober talar Ingrid Sjöström, docent och ledamot av Kungl. Vitterhetsakademien om adelns avtryck i de svenska kyrkorna: »Till Guds ära – och ättens».

Den sistnämnda föreläsningen ansluter även till det symposium som arrangeras den 15 oktober i samarbete med Heraldiska föreningen på temat »Dödens genealogi och heraldik». Symposiet är öppet för alla intresserade och medverkar gör bland andra fil. dr Inga von Corswant-Naumburg och i:e intendent Lena Rangström.

I syfte att uppmärksamma aktuell histo-

risk litteratur av relevans för Riddarhusets verksamhet kommer historikern Bo Eriksson den 12 september att med utgångspunkt i sin nyutkomna bok tala på temat »Sturarna och kampen om kungamakten». Det blir även en föreläsningsskväll med Riddarhusets kulturstödmottagare i januari.

I anslutning till den pågående utställningen »Bokillustratören Tyra Kleen» anordnas en föreläsningsskväll den 10 oktober med specialvisningar och föredrag av Kerstin Gullstrand Hermelin och Karin Ström Leander.

I november öppnar en utställning med verk av Louise Adelborg och Nils Barck – två keramiska konstnärer verksamma i det tidiga 1900-talet. Adelborgs svala och klassiska porslinsserverier för Rörstrand står i stark kontrast till Barcks konstnärliga stengods i organiska former och med naturnära glasyrer. Deras intressanta produktion och skilda uttryck kommer att ägnas en särskild temakväll den 21 november med visningar och föreläsningar av Märta Holkers och Magdalena Ribbing.

Hundraårsminnet av Finlands självständighet högtidlighåller Riddarhuset den 4 december med en föreläsning av diplomaten och författaren Dag Sebastian Ahlander: »Gustaf Mannerheim – människan bakom nationalmonumentet». Den 5 december ges även en festkonsert med Lilla Akademien på temat Finland–Sverige.

Konsertprogrammet bjuder på sedvanlig variation med några av Riddarhusets återkommande samarbetspartner på musikområdet. *Drottningholms Barockensemble* och Stina Ekblad presenterar den 9 november ett program med musik och poesi från svensk stormaktstid och den 8 december framförs G.F. Händels välkända oratorium *Messias*. *Messias* uppfördes första gången i Sverige på Riddarhuset 1786, och med anledning av detta ger musikhistorikern professor Mattias Lundberg en kort introduktion i anslutning till konserten. Stråkensemblen *Absolute Strings* gör även ett framträdande på Riddarhuset den 24 september med ett varierat konsertprogram av hög kvalitet.

Rebecka Millhagen Adelswård, direktionsledamot med ansvar för kultur

UPPSKATTAD UTSTÄLLNING

I april månad anordnade Riddarhuset den välbesökta utställningen *Ädla smycken – då och nu*. Smycken från Vasarenässansen fram till nutid fyllde montrarna i Lantmarskalksvåningen, samtliga med adlig proveniens.

Magdalena Ribbing delade generöst med sig av sin stora kunskap om smycken i samband med utställningen Ädla smycken – då och nu.

FOTO: HELEN PE.

Flera ättemedlemmar och släktföreningar hade lånat ut smycken som aldrig tidigare ställts ut. Brudkronor, diadem och pärlhalsband återfanns tillsammans med garnityrer, broscher och alliansringar. Äldre smycken samspelade med nutida adliga smyckekonstnärers verk.

Äldst var det berömda Banérsmycket från 1500-talet, som tillhört riksrådet Gustav Banér fram till dennes avrättning vid Linköpings blodbad, nu inlånat från Nordiska museet. Många smycken berättar något särskilt om dess bärare och tillkomsttid och under en temadag gjorde Magdalena Ribbing och andra föreläsare nedslag i historien.

För urvalet stod Rebecka Millhagen Adelswärd och Magdalena Ribbing. Utställningen producerades av Oscar Langenskiöld och Marianne Setterblad. Montrarnas vackra fonder var utförda av Lilian Petersson, Abovo Ateljé.

Oscar Langenskiöld, riddarhusamanuens

KULTURSTÖD

Genom adelsmötets tidigare beslut har riddarhusdirektionen möjlighet att lämna ekonomiskt stöd till enskilda och organisationer för projekt med anknytning till Riddarhuset och Ridderskapet och adeln, företrädesvis av historisk art. Ansökningarna ska vara Riddarhuset tillhanda senast den 1 november 2017.

Vid direktionens sammanträde den 16 december 2016 beslutades att följande projekt skulle tilldelas Riddarhusets kulturstöd.

Göran Nilzén: 10 000 kronor för en sammanhållen skildring av Axel Gyllenkroks liv (1888–1946).

Maria Wickelgren: 10 000 kronor för *En svensk greves militära, ekonomiska och sociala öden och äventyr i Spanska Amerika*, om Fredrik Thomas Adlercreutz (1793–1852).

Caroline Ranby: 37 000 kronor för en biografi över Ebba Hochschild (1866–1953), drottning Victorias statsfru.

Carl Kalling: 7 000 kronor för *Gustaf Kalling (1842–1919), landskapsmålare och äventyrare*.

Erik Petersson: 20 000 kronor för *Lokalfrälset och centralmakten*. Om Gustaf Ols-son Stenbocks (1502–1571) väg till den politiska eliten under Gustav Vasas regering.

Eric von Boisman: 15 000 kronor för *Historien om ätten von Boisman. Släkthistoria 1680–2000*.

Ulf Stenfelt: 15 000 kronor för *Släkten Stenfelt – 300-årig släktkrönika*.

Johan von Heijne: 20 000 kronor för en jubileumsbok om George Elias von Heijne 1718.

Rebecka Enhörning: 15 000 kronor för produktion av en reviderad upplaga och översättning av bokverket *Skoklosters slott under 350 år*.

Harriet Löwenhjelm-sällskapet/Mattias Käck: 25 000 kronor för fotoboken *Harriet Löwenhjelm:s värld*.

Klara språket AB/Karin Christoffersen: 20 000 kronor för *Vår barndoms Stjärnorp*.

SÖK UR FONDERNA

Riddarhuset delar årligen ut stipendier till studerande och understöd till behövande, framför allt pensionärer. **Ansökningsperioden är 1 juni–15 oktober.**

Utdelning av medel sker därefter kommande vår. Kungörelsen finns publicerad på riddarhuset.se och där finns även ansökningsblanketter för nedladdning under ansökningsperioden.

Alla som tillhör en på Riddarhuset introducerad ätt kan söka. Du behöver inte ha direkta familjeband till stiftarna eller veta ur vilken fond du ska söka. Riddarhuset hjälper till med att matcha rätt fond till rätt sökande.

År 2017 delades det ut 22 448 468 kronor till 720 stipendiater. Några duktiga stipendiater som erhållit högre stipendier är:

Eleonore Tham, doktorand i Material Science and Synthetic Biology vid MIT i Boston

Löfvenskjöldska resestipendiefonden

Marie-Therese Crafoord, doktorand i medicinsk vetenskap vid Karolinska institutet

Hovjunkare J.O. Bergenstiernas testamentsfond

Henrik Nordensvan, som studerar läkemedelskemi vid Göteborgs universitet

Hovjunkare J.O. Bergenstiernas testamentsfond

Erik Silfverswärd, som studerar till civilingenjör i teknisk fysik vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg

Fröken Hanna Roos af Hjelmsäter testamentsfond

Joseph Bergensträhle, doktorand i bioteknologi vid Kungliga Tekniska högskolan i Stockholm

Fröken Hanna Roos af Hjelmsäter testamentsfond

Sofia Gyllenswärd, doktorand i Innovative techniques in transplantation vid Göteborgs universitet

Kammarherre C.J.A. Roos af Hjelmsäter fond

Philippa Reuterswärd, doktorand i bioteknik-nanobioteknik vid Kungliga Tekniska högskolan i Stockholm

Fröken Hanna Roos af Hjelmsäter testamentsfond

Linnea Gustafsson: 16 000 kronor för Förnamn med klass genom tid och rum, om valen av förnamn inom den svenska adeln.

Ulf Gyllenhammar

SVENSKA ADELSFÖRBUNDET

Svenska Adelsförbundets huvuduppgift är att ekonomiskt bistå behövande inom adeln, i första hand äldre och sjuka. Även ointroducerad adel kan komma i fråga. Många i behov av hjälp saknar egen förmåga att söka bidrag. Hör gärna av er till oss om ni känner till något ömmande fall.

Vid Svenska Adelsförbundets årsmöte, som hölls på Riddarhuset den 18 april, omvaldes den sittande styrelsen. Henrik von Vegesack omvaldes som ordförande och Carl-Gustaf Åkerhielm till vice ordförande samt ansvarig för det internationella ungdomsutbytet tillsammans med Susanne Adlercreutz. Ulf Gyllenhammar är sekreterare. I ekonomiutskottet ingår ordföranden, vice ordföranden, kassaförvaltaren Gabriel Hermelin samt Carl Johan af Kleen. Karin Lilliehöök Kihl är ansvarig för den årliga sammankomsten (se nedan) och Madeleine Reuterskiöld sköter kontakterna med Vänner till Pauvre Honteux. Rutger Gyllenram och Carl-Gustaf Gyllencreutz ansvarar för kontakterna med Riddarhussällskapet.

Svenska Adelsförbundet arrangerar årligen afternoon tea för ättemedlemmar i Stockholm med omnejd som under året fyller 70 år. Vid detta tillfälle brukar Adelsförbundet även bjuda på någon form av underhållning. Höstens sammankomst är planerad till onsdagen den 20 september.

Upplysningar om förbundets verksamhet lämnas av sekreteraren Ulf Gyllenhammar, tel. 08-767 80 84 eller kassaförvaltaren Gabriel Hermelin, tel. 0765-46 64 06.

Henrik von Vegesack, ordförande

RIDDARHUSSÄLLSKAPET

Riddarhussällskapet fyller 70 år och det firar vi med ett digert program som knyter an till sällskapets uppgift att anordna sammankomster med kulturhistoriskt innehåll samt utflykter.

Jubileumsåret startade redan den 22 februari med en guidad visning av Liljevalchs Vårsalong, där intresserade medlemmar fick ta del av hur dagens konstnärer tolkar samtiden. Vårprogrammet fortsatte sedan med det välbesökta årsmötet den 21 mars. Kassör Carl Kalling och styrelseledamot Klas Wolff

avtackades för sina värdefulla bidrag till föreningen. Thérèse Falkenberg och Philip Flach hälsades varmt välkomna som sekreterare respektive styrelseledamot. Eva Gentzschin utnämndes att axla ansvaret som föreningens kassör. Årsmötet avslutades med ett mycket uppskattat föredrag av Alexandra Charles von Hofsten om hennes viktiga arbete för kvinnors hälsa genom 1,6 & 2,6 miljonerklubben.

Den 30 mars bjöds Riddarhussällskapets medlemmar på en exklusiv vinprovning med sydafrikanska och italienska viner. Våren avslutades med en guidad visning av Hovstallet den 20 maj och möjligheten att få se kungahusets privata hästar, de glänsande paradvagnarna och de flotta bilarna som används vid statsbesök.

Jubileumsåret fortsätter i september med den traditionsenliga slotts- och herrgårdsutflykten. Denna gång går resan till Västmanlands slott, herrgårdar och bruk. Firan det når sin kulmen med två festliga jubileumsaktiviteter, först den 19 november med en heldag på Riddarhuset och sedan den 2 december med bal på Riddarhuset. Jubileumsåret avslutas i december med traditionsenlig glögg. Varmt välkommen att fira Riddarhussällskapet 70 år!

Claës af Burén

OM RIDDARHUSSÄLLSKAPET

Riddarhussällskapet är en ideell förening för Riddarhusets medlemmar med familjer. Föreningen ordnar föreläsningar, utflykter, guidade visningar och festliga sammankomster. Årsavgiften är 200 kronor för makar och 150 kronor för enskilda. Anmälan om medlemskap sker enklast via Riddarhusets hemsida, via e-post: riddarhussallskapet.gea@gmail.com, genom att kontakta sällskapets kassör Eva Gentzschin, tel. 073-707 19 88 eller ordförande Rutger Gyllenram, e-post: rgyllenram@gmail.com.

RAUK

Verksamhetsåret 2017 inleddes i mitten av februari med klubbens årsmöte och en mycket trevlig vinterbal. Som nytillträdd ordförande är min förhoppning att vi kan fortsätta det lyckade arbete vi ägnat oss åt under de senaste åren, att stärka medlemsbasen och bredda aktiviteterna.

Styrelsen har redan börjat planera nästa års internationella weekend som kommer att innehålla en mängd spännande inslag.

Den 2 september hålls vår traditionsenliga

sommarbal på Riddarhuset. RAUKs baler är fantastiska tillfällen att träffa nya människor och skapa kontakter. Vi ser fram emot att få se många nya ansikten, både under balen och på höstens övriga aktiviteter.

Sean Crafoord, ordförande

OM RAUK

RAUK är en ideell förening för dig mellan 18-35 år som tillhör en på Riddarhuset introducerad ätt.

RAUKs syfte är att fördjupa kontakterna och stärka gemenskapen inom den unga svenska adeln och belysa adelns roll i historien. Medlemskap är kostnadsfritt och du registrerar dig genom e-post till rauk@riddarhuset.se. RAUK verkar även för att stärka gemenskapen med de systerorganisationer i Europa som samarbetar genom den gemensamma föreningen CILANE.

RAUKs huvudsakliga arrangemang varje år är våra två baler: vinterbalen och sommarbalen. Vartannat år arrangeras i samband med sommarbalen en Internationell helg för medlemmar i CILANE. Utöver balerna erbjuder vi många kulturella och sociala aktiviteter, allt från afterwork till föreläsningar. Vare sig du vill delta ofta eller mer sällan ger ditt medlemskap i RAUK tillgång till ett stort nätverk och möjlighet att träffa många nya vänner och bekanta.

KÖP OCH SÄLJ PÅ Riddarhustorget

Arte et Martes fria marknad

Adress: Riddarhustorget

Arte et Marte, Riddarhuset

Box 2022, 103 11 Stockholm

E-post: arteetmarte@riddarhuset.se

Köpes: Asiatiska antikviteter för egen privat-samling. Vänligen kontakta Victor Bonde, e-post: VictorBonde@gmail.com eller tel. 070-555 30 24.

Önskas hyra: Ensamstående pensionär önskar hyra ett hus på landet, helst på en gård, 5-7 mil från Stockholm. Cirka 100 kvm, för året runt-boende. Kontakta: Anita Cronstedt, tel. 070-772 04 98, e-post: acronstedt@hotmail.com.

UNGDOMSUTBYTE INOM CILANE

Sedan många år finns en verksamhet inom CILANE som erbjuder tonåringar (13–19 år) möjlighet till ungdomsutbyte. Verksamheten bär namnet *Youth Exchange of CILANE*. Man erbjuder även andra aktiviteter under sommarlovet, till exempel segling på större skepp på holländska kanaler med professionell besättning och organiserade cykelturer under ett par dagar i olika delar av Tyskland.

Rent praktiskt går ungdomsutbytet till så här:

En adelsfamilj i Frankrike har två tonåringar som gärna skulle vilja komma till Sverige i till exempel två veckor. Eftersom familjen inte har egna svenska kontakter, vänder man sig till den franske representanten i *Youth Exchange of CILANE*. Denne meddelar sig med Sveriges motsvarighet som undersöker om det finns någon adelsfamilj som kan vara intresserad av att få besökande tonåringar. Helst familjer med egna tonåringar. Kontakterna sköts därefter direkt mellan familjerna i Frankrike och Sverige. På samma sätt kan svenska familjer omvänt utnyttja CILANES stora nätverk i övriga Europa.

Förmedlingen sköts ideellt och är helt kostnadsfri för båda parter.

Deltagande länder är Belgien, Finland, Frankrike, Holland, Italien, Kroatien, Portugal, Ryssland, Schweiz, Sverige, Tyskland, Ungern och Österrike. Det är populärt att sända och ta emot tonåringar till respektive från Sverige eftersom svenska ungdomar i regel talar bra engelska.

Sista anmälningssdag var den 30 april för att delta i utbyte denna sommar och den 28 februari för att delta i cykelturer i Tyskland, men undertecknad tar gärna emot förfrågningar och intresseanmälningar inför sommaren 2018, helst per e-post. Svenska Adelsförbundet har erbjudit sig att vara hemvist åt denna värdefulla verksamhet.

För Svenska Adelsförbundet,
Carl-Gustaf Åkerhielm af Margrethelund,
vice ordförande,
tel. 070-341 97 17, e-post:
carl-gustaf.akerhielm@riddarhuset.se.

SWEDENBORG
VAPENRINGEN

WWW.VAPENRINGEN.SE
TEL 08-7164575

VAPENAUKTION!

Återkommande auktioner med teman som moderna och antika vapen, jakt- och fisketillbehör, accessoarer, konst och inredning med jaktlig anknytning.

**Inlämning till
nästa auktion
pågår!**

Kungsgatan 57B, Stockholm
Tel 08-14 38 65
www.walterborg.se

**WALTER
BORG**
JAKT & FRITID

Heraldica Varia

DONATIONER

En donation innebär att Riddarhuset får föremålet som gåva. Det löser en gång för alla problem vad gäller till exempel bodelning och säkrande av föremålets förvaringsmiljö.

HERMELIN OCH AF SÖDERLING

Hermelinska släktföreningen har donerat följande fyra handlingar: sköldebrevet i original för utdöda adliga ätten Hermelin, nr 1391, och friherrebrevet i original för friherrliga ätten Hermelin, nr 272, samt den approberade vapenskissen för samma ätt och sköldebrevet i original för utdöda adliga ätten af Söderling, nr 2009.

Sköldebreven och vapenskissen har fram tills nu varit deponerade på Riksarkivet men har alltså glädjande nog flyttats till Riddarhuset.

Sekreteraren och historiografen i Kungliga kansliet sedermera kanslirådet och statssekreteraren Olof Hermelin (1658–1709), adlades jämte sina styvbarn, sedermera kanslisten i Kungliga kansliet Elias Obrecht (1698–1721) och Maria Magdalena Obrecht (1696–1775), den 15 november 1702 i Huvudkvarteret i Olesznica i Lillpolen av Karl XII med namnet Hermelin. Ätten introducerades den 14 mars 1707 under nuvarande nr 1391. Ätten slöts på svärdsidan 1797 och på spinnsidan omkring 1820.

Vapnet är talande med en, förvisso något trind, springande silverfärgad hermelin i blått fält. Ovanför är en chef i silver belagd med tre svarta herminer. Med herminer menas de svarta svanspetsarna på hermelinen.

Olof Hermelins son, riksrådet Carl Hermelin (1707–1789), upphöjdes i friherrlig värdighet den 5 november 1766 på Stockholms slott av Adolf Fredrik. Friherrebrevet utfärdades dock först den 22 mars 1776 på Stockholms slott av Gustav III. Ätten introducerades den 9 maj 1776 under nr 272.

Det friherrliga vapnet har det adliga vapnet som hjärtsköld. I det första guldfälten syns en hermelinsbrämad riksrådshatt som syftar på Carl Hermelins riksrådstjänst. Det andra fältet med de gyllene axen är adliga ätten Åkerhielms vapen. Carls moder var

Adliga ätten Hermelin nr 1391.

Adliga ätten af Söderling nr 2009.

Friherrliga ätten Hermelin nr 272.

Margareta Åkerhielm (1677–1717). Det tredje fältet med en spets av silver i blått fält är adliga ätten Benzeltiernas vapen. Carls hustru var Hedvig Ulrika Benzeltierna (1714–1781). Det fjärde silverfältet är en lagerkvist korslagd över en brinnande fackla. Möjligen kan detta åsyfta intresse för studier och bergsbruk.

Kommersrådet Samuel Söderling (1722–1798), adlades den 24 januari 1773 på Stockholms slott av Gustav III med namnet af Söderling. Ätten introducerades den 17 december 1773 under nr 2009. Samuel af Söderling

slöt själv sin ätt när han avled 1798. Hans dotter Hedvig Augusta (1761–1794) var gift med friherre Samuel Gustaf Hermelin (1744–1820). På så sätt har sköldebrevet hamnat i ätten Hermelins ägo.

Vapnet återger en silverfärgad trana som håller i en gyllene nyckel i ett rött fält. I heraldiken återges en trana vanligtvis med en sten i ena foten och symboliserar då vaksamhet. Somnar tranan så tappar den nämligen stenen och vaknar då av dunsen. I detta fall är det ingen sten utan istället en nyckel som troligtvis syftar på Samuel af Söderlings kamerala verksamhet. I hjälmprydnaden finns en blå stenstod (kallad pyramid i blasoneringen) med Gustav III:s namnchiffer. En ovanlig förläning som måste ha beviljats personligen av monarken, troligtvis för assistans i Gustav III:s statsvälvning 1772.

LILJENCRA NTZ

Liljencrantzska columbarie- och släktföreningen har låtit omvandla det sedan 2012 på Riddarhuset deponerade sköldebrevet i original för adliga ätten Liljencrantz, nr 2011 till donation.

Se *Heraldica Varia* i *Arte et Marte* 2012:2 angående de tre Liljencrantzska sköldebreven i Riddarhusets samlingar.

GEETE

Riddarhusgenealog emeritus herr Per Nordenvall, Uppsala, har donerat en stålpit-schaft tillhörande adliga ätten Geete, nr 167. Sedan 1953 finns även sköldebrevet i original från 1627 för ätten i Riddarhusets samlingar.

VON SCHOTING

Fru Anne von Schoting, född grevinna Hamilton, Enköping, har donerat 15 delar ostindiskt släktporsslin med adliga ätten von Schotings, nr 1830, vapen.

Se *Heraldica Varia* i *Arte et Marte* 2016:1 angående tidigare donation av sköldebrevet för ätten von Schoting.

BONDE AF BJÖRNÖ MED FLERA

Greve Gustaf Trolle-Bonde, Trolleholms gods, har donerat fyra stålstansar. En stålstans med alliansvapen för adliga ätten Trolle, nr 36, och grevliga ätten Bonde af Björnö, nr 41. En stålstans med alliansvapen för grevliga ätten Bonde af Björnö, nr 41, och friherrliga ätten Fleming af Liebelitz, nr 17. Två stålstansar med vapen för grevliga ätten Bonde af Björnö, nr 41, varav en med initialerna N.B.

VON SALTZA MED FLERA

Greve John Hamilton, Kristianstad, har donerat tre stålstampar. En stålpit-schaft med vapen för utdöda adliga ätten von Saltza, nr 1849. En stålpit-schaft med alliansvapen för grevliga ätten Mörner af Morlanda, nr 60, och adliga ätten Virgin, nr 1848. En stålpit-schaft med alliansvapen för utdöda adliga ätten von Saltza, nr 1849, och adliga ätten Danckwardt-Lillieström, nr 408.

DEPOSITIONER

En deposition innebär att äganderätten fullt ut kvarstår hos deponenten men att sköldebrevet kostnadsfritt förvaras i Riddarhusets arkiv.

WIJNBLADH

Huvudmannen herr Johan Wijnblad, Frösön, har deponerat sköldebrevet i original för adliga ätten Wijnblad, nr 447.

Kunglig sekreteraren i Kungliga kansliet Johan Wijnblad (1615–1659), adlades den 20 februari 1649 på Stockholms slott av Kristina med oförändrat namn. Ätten introducerades den 6 juli 1650 under nuvarande nr 447.

Vapnet är utsökt vackert målat i sköldebrevet – precis som de brukar vara i mitten av 1600-talet. Det är talande med en vinstock med två gröna blad och en druvklase i silverfält.

Adliga ätten Liljencrantz nr 2011.

Adliga ätten Wijnblad nr 447.

Adliga ätten von Strokirch nr 1233.

VON STOKIRCH

Herr Bengt von Strokirch, Jönköping, har deponerat sköldebrevet i original för adliga ätten von Strokirch, nr 1233.

Kamreraren i Kammarkollegium sedermera assessorn i Kammarrevisionen Johan Strokirch (1645–1719) och dennes broder, generalguvernementskamreraren i Livland sedermera överinspektoren vid Stora sjötullen i Riga, Paul Strokirch (1651–1710), adlades den 18 oktober 1691 på Stockholms slott av Karl XI med namnet von Strokirch. Ätten introducerades den 3 november 1693 under nuvarande nr 1233.

Vapnet föreställer en gyllene obelisk (kallad torn i blasoneringen) med ett kors överst i ett blått fält. Obelisken kan tänkas symbolisera evig ära.

KONSERVERING AV SKÖLDEBREV

I enlighet med adelsmötets beslut har konservering och lagning av skadade sköldebrev inletts. Av juridiska och ekonomiska skäl måste Riddarhuset prioritera de sköldebrev som ägs av Riddarhuset. Jag vill därför uppmantra de deponenter som förvarar sina sköldebrev i Riddarhuset att överväga att omvandla sina deponerade handlingar till donationer. Då skulle föremålen omfattas av möjligheten av konservering.

INLÅNAT OCH DIGITALISERAT

Många sköldebrev finns i privat ägo. Riddarhuset vill gärna ta del av dessa och erbjuder därför en kostnadsfri digitalisering av föremålen med högupplöst skanning. Innehavaren av sköldebrevet erhåller en CD-skiva med bilderna.

DEPONERING OCH DONATION

Vi vill passa på att påminna om möjligheten att på ett tryggt och säkert sätt och utan kostnad kunna deponera eller donera sköldebrev i Riddarhusets arkiv. Ta gärna kontakt för närmare information, tel. 08-723 39 95, e-post: goran.morner@riddarhuset.se.

Vi är också tacksamma för aktuella uppgifter om innehav av sköldebrev, i privat ägo eller på offentliga institutioner. ☞

Göran Mörner, riddarhusgenealog

FOTO: GÖRAN MÖRNER.

Från fattigt småfrälse till förmögen krigaradel

Släkten Gyllenswärds ursprung

DEN 12 AUGUSTI 1632 är ryttmästare Pehr Jonsson instängd med armén i det belägrade Nürnberg. Värmen i södra Tyskland ligger som ett tryckförband över det svenska lägret. Fyrtiotusen soldater, borgare och bönder från trakten är hopträngda i den förskansning som i all hast har upprättats de senaste månaderna. Runt staden har Wallenstein inrättat befästningar för att svälta ut svenskarna och för att förhindra förstärkningar att komma fram.

Pehr Jonsson har spenderat tid i kungens fältkansli. I deras pressade arbetschema har han lyckats med konststycket att få dem att förbereda det sköldebrev som ska bekräfta löftet om adelskapet han fått av kungen. Han ska ta klivet upp från det småländska halvfräset till äkta adel. En bekräftelse på hans klassresa som började nästan femtio år tidigare vid sjön Bolmen i Västbo härad i Småland.

Pehr Jonsson var en del av Gavlösläkten, en länsmansklan mellan bönderna och den riktiga adeln. Pehrs pappa, Store Jon, och hans kusin Knut Persson valde bägge fel sida i Sveriges sista inbördeskrig. Det mellan den rättmätige kungen Sigismund och hans farbror Karl. Knut blev avrättad och Store Jon fick gå till skogs när Karl tog makten och rensade ut bland Sigismunds förtrogna. Det enda Store Jon lämnade efter sig var skulder. Familjen blev vräkt från sin gård Svinanäs eftersom den var pantsatt flera gånger om och tillgångarna inte räckte till att täcka skulderna. De flyttade till Hult i Vitaryds socken, där Pehrs morbror Sven bodde. En man som blev mördad tjugo år senare och efterlämnade en mycket fattig änka som knappt hade råd att ta hand om sina barn.

Pehr Jonsson (Peder Joenson) adlades av Gustav II Adolf i fältlägret vid Nürnberg 1632. Sköldebrevet utfärdades två år senare av drottning Kristinas förmyndarregering. Originalsköldebrevet är sedan 1956 deponerat på Riddarhuset.

FOTO: GÖRAN MÖRNER.

I Sunnerbo var Jonas Rothovius häradspräst. En stor man som hade haft turen att studera tillsammans med Axel Oxenstierna och hans bror i Tyskland. Studietiden grundlade en livslång vänskap som Rothovius inte tvekade att använda för att be om förmåner för släktingar och sockeninvånare. En »frände» som Jonas Rothovius hjälpte var Pehr. Det är inte osannolikt att han hade ett finger med i spelet i äktenskapet med Elisabeth Hand.

Elisabeth Hand har en intressant bak-

grund. Hennes föräldrar var Håkan Knutsson Hand och Virginia, frillodotter till Erik XIV och Agda Persdotter. En frilla var något accepterat och reglerat i lag. De fanns i alla sociala grupper och var ett lämpligt sätt för framför allt rika ynglingar att ha en relation innan de gifte sig med någon ur sin egen socialgrupp. Äktenskap var inte ett utslag av ömmande kärlek och passionerad förälskelse utan en affärsuppgörelse.

Lagen föreskrev hur frillobarn skulle uppfostras så Virginia blev kvar på Kalmar slott när Erik började se sig om efter en hustru från de europeiska furstehusen och Agda blev bortgift med en finsk adelsman. Virginia blev uppfostrad i kunglig stil och lärde sig att konversera, dansa, spela teater, läsa böcker på flera språk och alla de seder och bruk som hörde till levernet i landets högsta skikt. När hon närmade sig tjugårsåldern blev hon bortgift med Håkan Knutsson Hand. Hon fick lämna salongerna för en simpel herrgård, om än strålände vackert belägen vid Bolmsjöns södra strand.

Elisabeth var ett av deras sju barn och gick i sin mormors fotspår. Hon var frilla till hertig Johan, son till kung Johan III, som också var Virginias kusin. Elisabeth följde med på hovets resor till kungsgårdar och slott i hertigens sällskap och njöt i fulla drag av det överdådiga levernet. Ett leverne som fick ett abrupt slut när hertigen blev tvingad att gifta sig med sin kusin Maria Elisabeth och frillan blev avpolletterad. Kyrkan kan inte ha sett med blida ögon på Elisabeths och hertigens relation och det gällde för släkten att hitta en lämplig partner. Valet föll på Pehr Jonsson som både kom från trakten och från en någorlunda jämbördig familj, vilket var två

krav för äktenskap. Paret var fattigt och bosatte sig på en gård som tillhörde familjen Hand, trots att Rothovius bönat och bett till Oxenstierna om ersättning till Elisabeth eftersom hertig Johan »förradrat» henne.

Säkerligen löste giftermålet ett problem för familjen Hand, medan det för Pehr var ett steg upp på den sociala stegen. Han fick framgångsrika män som svågrar där framför allt Johan Rytter, som var gift med Elisabeths syster Catharina, skulle hjälpa honom i hans militära karriär.

MILITÄR KARRIÄR

Pehr hade 1607 tagit värvning bland fotfolket och avancerat i graderna. När Kalmarkriget var över 1614 blev han befordrad till hövitsmanslöjtnant, men han hade högre ambitioner. Sju år senare när Gustav II Adolf bestämt sig för att slutgiltigt besegra Polen är Pehr löjtnant i Johan Rytters västgöta regemente. Han gör bra ifrån sig och 1623 befordras han till kapten. Med den utnämningen får han också möjlighet till en egen gård. Familjen som växt med fem barn lastar sina tillhörigheter på oxvagnar som knirkande förflyttar sig till Hössna socken strax utanför dagens Ulricehamn i Västergötland. Det är härifrån de ska bygga sin relativa rikedom i gods och jordar.

Pehrs stora möjlighet till avancemang kom med Sveriges inträde i trettioåriga kriget. Som ryttmästare i Västgöta kavalleri stiger han iland på nordvästra udden av Usedom vid floden Peenes utlopp i slutet av juni 1630. Den svenska hären avancerar söderut och efter slaget vid Breitenfeld blir kungen erkänd som Det Svenska Lejonet och protestantismens ledare i Europa. Det blir ett formidabelt segerståg genom Tyskland, eldat av riktiga byten, flödande vin och borgare som på knä överlämnar stadsnycklarna till svenskarna.

Vid intåget i München den 7 maj 1632 nådde kungen höjdpunkten på sitt härtåg. En månad senare var kejsarens armé åter på fötter för att trycka svenskarna tillbaka till Östersjön. Och i augusti är de alltså i Nürnberg, inringade av fienden.

Pehrs sköldebrev, vackert illustrerat med ett förgyllt svärd blir aldrig undertecknat av kungen. Bara några dagar senare drar hären vidare och i novemberdimman vid Lützen blir Gustav II Adolf som bekant dödad. Slaget går hårt åt befälen i Smålands ryttnare dit Pehr flyttat, men som överlevare innebär det befordran till major. Regementet får äran att eskortera kungens lik till Östersjökusten och

i Halle har de turen att möta Axel Oxenstierna, Sveriges mäktigaste man. Pehr får träffa honom och är tillräckligt driven och förslagen för att få ett rekommendationsbrev så att riksrådet ska våga underteckna sköldebrevet i kungens ställe, vilket de också gör något år senare. Det ska dröja ytterligare fyra år innan familjen Gyllenswärd blir introducerad på Riddarhuset. Då har Pehr hunnit bli överstelöjtnant och chef för Smålands ryttnare i fält, en post han skulle ha i sammanlagt nio år.

Den 16 januari i ett svinkallt Stockholm framträder han framför riksdagsledamöterna i det gamla riddarhuset på Prästgatan. Hans sköldebrev och anor befinns vara i ordning och med nummer 240 tar han plats som Capita Familia, familjens överhuvud.

När Pehr kliver ut ur riddarhussalen den där vinterdagen 1638 står han på höjden av sin karriär. Han har haft turen att överleva trettio år i fält, och genom skickligheten i såväl strid som i konkurrensen bland andra ambitiösa officerare, kan han stoltsera med en adelstitel.

FRAMGÅNGSRIKA AFFÄRER

När krigarkarriären är över ägnar han sig åt affärer. En förmån som adelstiteln medförde var möjligheten att få gods och gårdar i donation och att kunna köpa fri skatten, frälseköp. Staten hade ett aldrig sinande behov av kontanter för att bedriva kriget, samtidigt som det gav en möjlighet att avlöna trogna och dugliga militärer och tjänstemän.

För den enskilde adelsmannen innebar systemet en rejäl möjlighet att berika sig och öka sin förmögenhet. Pehrs liv som godsägare och affärsman kan man följa i donationsbrev, fastighetsböcker och domprotokoll. Med tidens mått mätt blev han rik, betydligt rikare än sina förfäder och sina bröder. Och förmodligen mer välbesutten än sina barn och barnbarn.

Under 1640-talet gör Pehr fem frälseköp. Köp som visar att han var förmögen och stadd vid kassa eftersom huvuddelen görs med kontanter. Han utökar Önnarp i Hössna socken där han och Elisabeth bor, köper Prästtorp i Lagan och Röksberg söder om Jönköping. Alla herrgårdarna kompletteras med torp och kvarnar. Han vaktar sina egendomar som en hök och drar sig inte för rättegångar och klagobrev till höga personer. Hans längsta och sista strid står om Gavlösläktens gårdar. Följetongen i domböckerna blir som en såpopera med intriger, hotelser och in-

ställda rättegångar. Först två år efter hans död är gårdarna i familjens ägo.

På vintern 1664 ligger Pehr till sängs, åldern och krigen börjar ta ut sin rätt. Prästen Olaus Caroli från Timmele sitter troget bredvid sängen och baddar hans febriga panna. I de sista skälvande timmarna av livet tar Pehr avstånd från avundsjukan, något man kan anta ha varit en drivkraft i hans liv. Han vill inte att hans barn ska ha något med den förgiftade avunden att göra. De ska leva i gudsfruktan; i sämja och kärlek.

EN DEL AV SVENSK HISTORIA

Kanske Pehr i sina feberdimmor ser sitt liv passera i revy. På många sätt är det en klassresa han gjort, och som med alla sådana resor är den resultatet av att vara på rätt plats vid rätt tillfälle. Men i hans fall är det mest fantastiska att han över huvud taget överlevt i närmare åttio år. Barnadödligheten var förödande, enkla infektioner kunde leda till döden. Förutom farorna under slag och bataljer skördade sjukdomarna i lägren liv. Det är en unik person som ligger där i sängen.

Han levde i en tid då Sverige tog steget från ett efterblivet land i utkanten av Europa till en maktfaktor och politisk storspelare. Vi har aldrig haft en sådan period av intensiva krig som i början av 1600-talet, just när Pehr var i rätt ålder för att göra karriär. Han var väl placerad, sprungen ur en krigarsläkt med generationers erfarenhet av strid och härtåg. Genom rekommendationer av Axel Oxenstierna och sina svågrar, och genom den enorma expansionen av krigsmakten, öppnades karriärvägarna.

I dag finns det knappt 200 personer i Sverige med namnet Gyllenswärd. Kanske känner de ibland ett stråk av galenskap från Erik XIV. Måhända kan de fortfarande se spår av Agneta Persdotters skönhet i spegeln eller känna drag av Pehrs hänsynslöshet på slagfälten och i affärer. Resterna av det DNA som skapade Pehr och Elisabeths efterkommande finns kvar i alla nu levande släktingar, det är trots allt inte mer än tio generationer sedan de brukade jorden på Önnarp.

Det som verkligen finns kvar är vapenplåten på Riddarhuset. På högra sidoväggen, nästan längst bak, där sitter skölden. En sköld med ett gyllene svärd på en grön botten som är ett bevis på Pehr Jonssons och Elisabeth Hands väg från fattigt småfrälse till förmögen krigaradel. 🗡️

Johan Gyllenswärd

Filantropi och diakoni

Om Marie Cederschiöld och framväxten av Ersta Diakoni

DET SAMHÄLLE SOM började växa fram i Sverige vid 1800-talets mitt präglades av liberala ideal om humanitet och förbättring. En omfattande filantropi utvecklades. Sällskap och associationer bildades i de högre samhällsklasserna. Problem som fattigdom, kriminalitet, prostitution och superi skulle mötas med systematiska, folkbildande och pedagogiska insatser. Det är nu »det sociala» uppstår som begrepp, ett begrepp vi i dag tar för givet. I Sverige var kung Oskar I influerad av tidens ideal och stöttade filantropiska projekt. Som kronprins hade han arbetat för allmän folkskola, vilken infördes 1842. Som kung tog han initiativ till 1847 års fattigvårdsförordning. Den filantropi som utgick från högre stånd och kungahus var vid denna tid en länk i det svenska välfärdssamhällets utveckling. Den skapade också nya möjligheter för kvinnor att verka utåtriktat i både ledande och utförande positioner utanför den borgerliga familjen.

Den kristna diakonin, som var en del av tidsandan, växte fram i Tyskland. Genom socialt och omvårdande arbete skulle samhället och människors sinnen förändras till det bättre. Vid diakonininstitutioner i norra Europa och Skandinavien växte ett pionjärarbete fram inom utbildning och människovård. Axel Gustaf Gyllenkrok (1783–1865) inrättade i Råby utanför Lund Sveriges första uppfostringsanstalt för pojkar 1840. Förebilden var *Das Rauhe Haus* utanför Hamburg, grundat av Johann Hinrich Wichern (1808–1881), en av diakonins främsta förgrundsgestalter. Vid Diakonissanstalten i Stockholm initierades 1851 Sveriges första utbildning för kvinnor i sjukvård liksom lärarinneutbildning. Den statliga folkskollärarutbildningen för kvinnor öppnade först 1858, Röda korsets sjuksköterskeskola 1867.

MARIE CEDERSCHIÖLD

Marie Cederschiöld (1815–1892), Diakonissanstaltens första föreståndarinna, föddes i

Marie Cederschiöld blev vid 35 års ålder Diakonissanstaltens första föreståndarinna. Hon ansvarade för verksamheten och utbildningen av Sveriges första sjuksköterskor.

Växjö. Hennes föräldrar var Caspar Cederschiöld (1776–1845) och Helena Cederschiöld född Ingelman (1795–1895). Caspar var utbildad i Lund och verkade som kyrkoherde i Forsheda fram till sin död. Marie kom tidigt i kontakt med socialt orienterad kristendom. Några kilometer från Forsheda ligger Herrestads säteri, som vid den tiden var ett centrum för den socialt orienterade väckelsen. På Herrestad bodde Emelie Petersen (1780–1859), även kallad »Mormor på Herrestad», som tillsammans med sin make Johann Philipp under Napoleonkrigen kommit till Sverige. Emelie Petersen var väl insatt i den tyska så kallade »inre missionen» och hon brevväxlade med Johann Hinrich Wichern. Emelie bedrev ett i trakten omfattande socialt arbete med bland annat arbetsföreningar, söndagsskole- och uppfostringsverksamhet. På Herrestad samlades präster och väckelsekristen orienterade högreståndspersoner från hela Sverige. Bland många andra kan nämnas Wilhelm Rappe (1797–1888) från den närbelägna gården Tagel och

Peter Fjellstedt (1802–1881), föreståndare för Missionsinstitutet i Lund, senare aktiv inom prästutbildningen vid Fjellstedtska skolan i Uppsala.

Redan tidigt i livet hade Marie Cederschiöld genom Herrestad kommit i kontakt med de tankar som låg till grund för den socialt orienterade väckelsen. Hon hade som dotter från ett bildat hem fått lära sig språk. Hon talade tyska flytande och behärskade franska. Hon översatte dikter från tyska och kom 1858 ut med uppbyggelseskriften *För våra tjänsteflickor*. Efter faderns död vistades hon på Herrestad några år för att hjälpa till med arbetet på gården. Hon reste 1848 till Lund och förestod där en mindre privat flickpension. I Lund hade hon vänner och goda kontakter bland annat genom Peter Fjellstedt.

Kretsen på Herrestad stod i direkt förbindelse med väckelsekretsarna i Stockholm. När Sällskapet till beredande av en Diakonissanstalt i Stockholm hade grundats 1849 tillfrågades Marie av sin vän Emilia Elmblad å Sällskapets vägnar om hon kunde tänka sig att åka till diakonissanstalten Kaiserswerth i Tyskland för att där utbildas till att leda den anstalt som planerades i Stockholm. Efter viss tvekan, inte minst med tanke på verksamhetens oprövade karaktär, svarade Marie ja. Hon stannade i Kaiserswerth drygt ett år. Från tiden där finns ett rikt dagboks-material. Dagboken vittnar om anpassningssvårigheter i förhållande till de stränga lydnadsideal och den enkla livsföring som rådde. Trots det kommer hennes egen ledning av Diakonissanstalten att präglas av Kaiserwerths »husordning». Det var där hon socialiserades in i sin roll.

KAISERSWERTH

I Kaiserswerth utbildades Marie Cederschiöld i arbete med barn, sjukvård, undervisning och anstaltsledning. I dagboken skriver hon om hur hon är ovan vid och ogillar att bli tillsagd sådant som »det och det får du

Filantropin var utbredd i de adliga kretsarna och med hjälp av gåvor finansierades Diakonissanstalten sedermera Ersta Diakoni. Även i nutid är Ersta beroende av donationer. I räkenskaperna från juli 1853 ser vi bland friherrinnor och fröknar hur en hel familj – härads hövding Thor Hartvig Odencrantz själv, hans styvmor född Fleetwood och hustru född Gyllenhaal – skänkt 2 riksdaler vardera.

FOTO: MARIANNE SETTERBLAD

icke». I ett brev till ordföranden i styrelsen för Sällskapet till beredande av en Diakonissanstalt Oscar Carlheim-Gyllensköld (1812–1889) skriver hon att de blivande systrarna inte bara bör väljas bland »bildade kvinnor med finare uppfostran», eftersom det åtminstone till en början skulle försvåra arbetet för dem, och att det är lämpligt att de tidigare arbetat som pigor. Det skulle också innebära, menar hon, att man på anstalten inte behövde anställa några särskilda pigor. Men hon understryker också att de blivande diakonissorna inte ska betraktas som tjänarinnor i trivial mening, eftersom alla vid en diakonissanstalt andligt är att betrakta som tjänare. Marie invigdes aldrig själv till diakonissa och titulerades i Sverige heller inte »systrar», utan fröken. En tolkning är att det var ett sätt att bibehålla sin sociala status.

ATT TJÄNA

Diakonissanstalten kom att stå under Marie Cederschiölds ledning mellan 1851 och 1862. Verksamheten finansierades genom gåvor och upprätthölls genom styrelsens starka och tydliga engagemang. Enligt stadgarna skulle hälften av styrelsemedlemmarna vara

kvinnor, vilket vid denna tid var ovanligt.

Uppgiften vid Diakonissanstalten var att genom tjänande kärlek skapa förutsättningar för människors väl. I boken *För våra tjänsteflickor* riktar hon sig inte exklusivt till diakonissor utan till tjänsteflickor i allmänhet, men boken ger en god insikt i de ideal hon ville föra fram. Man kan i den läsa in hennes egen utveckling, från det initiala motståndet mot att underkasta sig lydnad och enkla livsförhållanden till ett accepterande av tjänandet som hållning. I boken återges en berättelse om en »fin» flicka som mist sina föräldrar och som för sitt levebröd måste arbeta som tjänare. När hon en dag sopar gatan utanför huset och tyngs så mycket av arbetet att hon gråter, kommer en förnäm dam förbi, tar hennes sopkvast ifrån henne och hjälper henne att sopa. När flickan försöker hindra henne svarar hon:

förnämre personer än både du och jag hafwa sopat. Jungfru Maria, vår Frälsares moder, war af Davids kungliga släkt, och ändå gjorde hon helt wisst sådana sysslor, ty hon war fattig. Vår Frälsare sjelf war sina föräldrar underdänig, står det, och säkert tog han mången gång

qwasten ur sin moders hand för att hjälpa henne med sitt arbete; kanske sopade han ock ofta gatan utanför deras hus i Nazareth. Skulle wäl då wi blygas för att göra hwad Han gjort, Han som war himmelens och jordens Herre? Böra wi ej förr blygas för att säga, att så ringa arbete icke passar för oss? Lär här af, mitt barn, att lofligt arbete är ingen skam.

Berättelsen karaktäriseras av viss frenesi, när det framhålls att inte bara jungfru Maria utan även Jesus själv sannolikt sopade. Det säger mycket om den tankevärld som präglade Marie Cederschiöld.

EN SVÅR UPPGIFT

Det var ingen lätt uppgift att leda Diakonissanstalten. Verksamheten, dess ideologi och livsform var spektakulär och stack självklart ut i samtidens ögon. Enligt gängse luthersk ideologi var kvinnans kallelse att förverkliga sig som maka och husmor inom ramen för äktenskapet. Tanken med anstalten var att den ersatte den borgerliga familjen och att diakonissans moderliga kallelse förverkligades i relation till samhällets olycksbarn. Från kyrkligt håll riktades kritiska misstankar om att man i själva verket försökt införa kloster i en luthersk kyrka. Från politiskt liberalt håll kritiserades man för att under täckmantel av välgörenhet konservera samtida samhällsförhållanden. Marie Cederschiöld var dessutom underställd en mycket viljestark styrelse och bevarat material vittnar om stora svårigheter att rekrytera och behålla lämpliga systrar.

I början av 1860-talet flyttade anstalten från Kungsholmen till Erstaklippan på Södermalm. I samband med flytten efterträddes Marie av prästen Johan Christopher Bring (1829–1898). Arbetsbördan tycks ha blivit henne övermäktig. I dag skulle det antagligen ha kallats utbrändhet. Ernst Lönegren (1862–1937), Brings efterträdare, skrev i en jubileumsskrift till Diakonissanstaltens 50-årsfirande om hennes avgång: »Allteftersom hon började förlora i spänstighet, måste man på allvar tänka på andra utvägar». Efter att hon lämnat sin tjänst levde hon ett stilla och tillbakadraget liv i Osby och Växjö fram till sin död 1892. Hon höll hela tiden kontakt med Diakonissanstalten och besökte den ett antal gånger som gäst. ☞

Elisabeth Christiansson, lektor vid Ersta Sköndal Bräcke Högskola och medförfattare till boken Se människan! En bok om Ersta diakoni

Aktuella böcker

Redaktör: Oscar Langenskiöld, tel. 08-723 39 97, e-post: oscar.langenskiold@riddarhuset.se

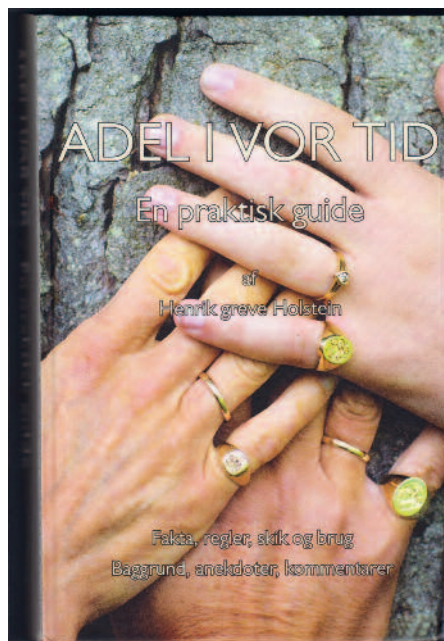
DANSK GUIDEBOOK OM ADELSKAP

Böcker om den danska adeln har utkommit i rask följd de senaste åren. År 2014 utkom John Erichsens och Ditlev Tamms *Grever, baroner og husmænd*, som behandlar tvångsupplösningen av de stora danska adelsgodsen 1919. Året efter kom *Danmarks Adels Aarbog 2015* innehållande de så kallade präsenslister, motsvarande adelskalenderns, och med sju stamtavlor som i ättartavlorna. Samma år kom också bokverket *ADEL, den danske adel siden 1849*, se Arte et Marte 2016:1. Alla tre stora, väldokumenterade, grundligt skrivna och präglade av forskningsresultat och stor sakkunnighet.

Nu föreligger en helt annan sorts bok, lätt-sam med korta faktsäckade artiklar, överskådlig, sammanfattande och, vill någon kanske hävda, provocerande genom sitt insisterande på adelsbegreppet och dess agnatiska släktprincip. Adelskap ärvs från far till son som det bestäms i sköldebrev. Adelskapet är strikt anknuten till släkten där envar tillhör sin fars och farfars släkt. En dotter får sin fars adelsvärdighet, men kan inte ge den vidare, punkt och slut.

Bokens sekundära titel: *Fakta, regler, skik og brug. Baggrund, anekdoter, kommentarer*, förklarar den bakomliggande idé: en praktisk handbok som vill samla och lägga fram de regler och traditioner som skapar ramarna för adeln i dag. Med exempel, anekdoter, kommentarer och utvecklingar till den historiska bakgrunden önskar boken förklara, i syftet att komma ihåg och bevara. Här ska finnas möjlighet att på ett och samma ställe få svar på frågor och skaffa sig grundläggande kunskaper eller repetera enkla områden.

Efter en kort inledning följer i alfabetisk ordning över 200 uppslag som adel, adelstitlar, blått blod, enväldet, namnskick, lagstiftningens betydelse för adliga namn, ordnar, privilegier, rangadel, släkt, succession, utländsk adel, etc. Förutom en kort litteratur- och källförteckning innehåller boken också tre appendix om heraldik, utländska adels-

titlar respektive adliga i den danska rangföljden.

Den danska adelns struktur, dess privilegier och politiska betydelse skiljer sig en hel del från Sveriges. Den gamla danska adeln, uradeln, hade fram till 1660 stor makt och tvingade varje ny kung att underskriva en handfästning, det vill säga en rad bestämmelser som reglerade maktens fördelning mellan kung och adel, och som fastlade adelns privilegier. Då kung Frederik III införde enväldet år 1660 förlorade den gamla adeln med ett slag både makt och privilegier, ensamrätt till statliga ämbeten, ensamrätt till skattefrihet och ägande av herrgårdar, inflytande genom Riksrådet som inte mera inkallades, och nu tilläts även äktenskap med icke adliga kvinnor. Samtidigt införde kung Frederik III en ny ämbetsmannahierarki och högadel av grevar och baroner (friherar). Borgerliga och inflyttade utlänningar kunde bli delaktiga i den nya adelsstrukturen och bli godsägare, medan den gamla adeln tvingades att ta del i samhällets utveckling på kungens premisser vid sidan om borgerliga, nyadlade eller utländska adliga. Då enväldet i Danmark avskaffades år 1849

avskaffades adeln, dock inte på samma sätt som i Norge år 1821. Men då den norska adeln samtidigt tillhörde den danska, lever den i bästa välmåga än i dag och registreras vart tredje år i *Danmarks Adels Aarbog*.

Bland Danmarks största godsägare fanns ännu i början på 1900-talet ett 80-tal ägare av klausulbelagda gods eller ärftliga stiftelser (grevskap baronier eller stamhus) med vissa sär rättigheter. Godsen med herrgård, byggnader, mark, förmögenhet och lösöre ärvdes i sin helhet av äldste sonen eller enligt bestämmelser i adelsbrevet. Dessa storgods tvingades 1919 genom lagstiftning ut på fria marknaden, den så kallade lensaflösningen. Härmed kom också den därmed förknippade danska titulaturen med till exempel lensgrever och lensbaroner att förvinna.

Greve Holstein har på ett förtjänstfullt sätt och, på adelns vägnar, inte utan en viss självironi och humor, lagt fram det som tidigare kunde anses som baskunskaper för varje adlig person, en allmänbildning som i dag inte tycks ha värde eller betydelse. Så mycket bättre att *Adel i vor tid* ger alla intresserade en möjlighet att repetera begrepp och förklaringar, skaffa sig vetande eller stilla sin nyfikenhet på förhållandena omkring den danska adeln. Greve Holstein skriver precist, redligt och utan undanflicker, bortförklaringar eller sentimentalitet. Han har sitt ändamål klart för sig och viker inte från bokens idé. ☞

Carl-Thomas von Christerson

Henrik greve Holstein

ADEL I VOR TID. En praktisk guide

251 s., illustrerad. Utgiven i samarbete med Dansk Adelsforening og Lindhardt og Ringhof, Köpenhamn 2016.

Johanna Aminoff-Winberg

Åttartavlor för de på Finlands Riddarhus inskrivna ätterna. Första delen A–D.

644 s., Finlands Riddarhus 2017.

Finländska Riddarhusets stamtavlor utkom först år 1883 av riddarhusgenealogen Oskar Wasastjerna. Inspirerade av Elgenstiernas åttartavlor gav senare hans efterträdare Tor Carpelan ut sina åttartavlor under mitten av förra seklet (vilka behandlade ätter adlade i Finland efter år 1809).

Nu ges de aktuella stamtavlorna ut på nytt och den första volymen sträcker sig från Adlercreutz till de la Motte.

Per Karsten & Andreas Manhag

Peder Winstrup – historier kring en 1600-talsmumie.

154 s., illustrerad, Historiska museet vid Lunds universitet 2017.

Peder Winstrup (1605–1679) var inte bara adlad och biskop i Lund utan även professor i fysik, kunglig hovpredikant, fornforskare, arkitekt, författare, teolog, boktryckare och initiativtagare till Lunds universitet – en sann renässansmänniska. 338 år efter hans död öppnades Winstrups grav och en av Europas bäst bevarade mumier såg dagens ljus.

Vad vet vi om Peder Winstrup och vad kan mumien berätta? I en rikligt illustrerad och sakkunnig bok gör författarna en likturismens kulturhistoria och presenterar den rikhaltiga forskning som Winstrups kista och kropp har givit upphov till. (Där till översikter av vilka väldoftande örter som kroppen begravdes med och av den artrikedom av smådjur som återfanns i kistan.)

Winstrup är nu återigen begravd, men inte längre i det norra sidokapellet i Lunds domkyrka utan i det norra tornet. Vid minnesceremonin i Domkyrkan den 11 december 2015 sade biskopen: »Vi säger inte farväl, utan på återseende!».

Henrik Damberg

Med hjärta för medmänniskan. Piperska i Lundsbrunn 200 år.

128 s., illustrerad, Bolum förlag 2017.

När makan Jaquette Du Rietz dör i tuberkulos grundar greve Gustaf Piper en stiftelse till förmån för de fattiga som besöker hälsobrunnen i Lundsbrunn. I dag, 200 år senare, är antalet årsgäster på Piperska 1 300 personer. Jubileumsboken berättar om verksamheten och historien bakom den.

Från släktföreningarna

AMINOFF

Släktföreningen Aminoff (i Sverige) genomförde den 3 september 2016 släkthemöte på Carlstens fästning. Hela 76 medlemmar deltog. Dessutom hedrade 38 finska fränder oss med sin närvaro.

Före släkthemötet ägde en dramatiserad visning av Carlstens fästning rum, kryddad med Aminoffiana. Friherre Johan Fredrik Aminoff satt fänge på fästningen 1794–96, såsom delaktig i Armfältets konspirationen, innan han friades av Gustav IV Adolf. Gregorius Aminoff var överbefälhavare och senare kommandant på fästningen 1835–1847. Han ligger begravd i Marstrand. Över honom reste garnisonens officerskår en gravsten på kyrkogården med det Aminoffska vapnet i brons. Till sammans med sin hustru Fredrika, också begravd i Marstrand, bebodde de Tofta gård, det största hemmanet i Lycke socken, alldeles invid färjeläget till Marstrand.

Gregorius far, generalmajoren Adolf Aminoff, deltog i Pommerska kriget 1757–1760, där han besköts av en musköt. Men kulan träffade ringkragen (dagofficersbrickan) och gick ut genom skulderbladet och Adolf överlevde. Ringkragen med kula kunde uppvisas under rundvandringen. Adolfs dagbokanteckningar från det misslyckade fälttåget i Pommern finns bevarade i gamla prästgården på Marstrand. Flera andra fränder har eller har haft kopplingar till Marstrand.

Efter släkthemötet, vilket avlöpte helt enligt rutin, med avsteg för att en parentation hölls över ättens 2015 avlidne huvudman, Gregor Aminoff, avnjöts en middag under festliga former.

Dagen efter, den 4 september, valde 55 medlemmar, såväl finska som svenska, att delta i en guidad tur till Vinga med temat *I Evert Taubes fotspår* - i strålende sensommarväder. Till toner ur Everts stora visskatt berättades livfullt om hans uppväxt och leverne på Vinga.

Georg Aminoff, sekreterare

VON KRUSENSTIERNA

Kristi Himmelsfärds-helgen 2017 var det så åter dags för ätten von Krusenstiernas internationella släkträff, den totalt sextonde i ordningen. Den första ägde rum på stamgodset

Haggud i Estland år 1899 och den andra i Reval (Tallinn) 1934. Efter andra världskriget genomfördes de följande fem släkträffarna lite oregelbundet, oftast samordnade med någon större högtidsdag för någon medlem av den då från Baltikum utflyttade estländska grenen. Den första internationella släkträffen i Sverige, den åttonde i ordningen, ägde rum 1985 och sedan dess genomförs dessa släkträffar vart fjärde år, omväxlande i Tyskland och Sverige.

Årets släkträff genomfördes under fyra dagar i Kloster Schöntal i tyska delstaten Baden-Württemberg, inte långt från Würzburg. Kloster Schöntal, ett före detta cistercienserkloster från 1100-talet, är numera en konferensanläggning som också nyttjas som rådhus för Schöntals kommun och olika skolutbildningsverksamheter. Klostret, mitt i byn Schöntal, med fantastiska lantliga promenad- och utflyktsvänliga omgivningar, med sitt »slutna rum», vackra barockkyrka och inte minst utomordentliga helpension, kan verkligen rekommenderas.

Totalt deltog 86 släktingar och anförvanter i en ålder mellan 83 och 0,5 år från sex nationer och två av ättens tre ättegrenar. Knappt hälften kom från Tyskland och övriga från USA, Sverige, Polen, Australien och Ryssland. Förutom några särskilt inbjudna från Ryssland, var alla deltagarna med medföljande i rakt nedstigande led, på fädernet eller modernet, direkt efterlevande till ättemedlemmar. Som vanligt vägledades deltagarna i denna genealogiska labyrint av en deltagarstamtavla, som visade alla deltagarnas släktskap med varandra.

Tid till samvaro genomsyrade programmet och centrum för denna, i ständigt nya släktkonstellationer, blev klostrets stora atri-

umträdgård, som under hela släktträffen badade i sol. På programmet stod i övrigt en guidad visning av klostret och dess barockkyrka, en gemensam promenad i klostrets vackra kuperade omgivningar, familjegudstjänst och en bankettmiddag. Denna middag genomfördes redan den andra kvällen, vilket var mycket positivt. Dagen efter stod nämligen, efter den traditionella familjegudstjänsten och släktfotograferingen, hela eftermiddagen till eget förfogande. Många tog då tillfället i akt att i olika former, till exempel egna utflykter i omnejden, fördjupa alla nya kontakter.

Under hela släktträffen fanns en utställning av framlidna konstnärinnan Margarete von Krusenstjernas skurna silhuettfigurer, vilka kunde förvärvas till gagn för den estländska grenens »Familienkasse». Där fanns även några skärmar med gruppfotografier och handlingar/föremål från de två första släktträffarna 1899 och 1934 samt pärmar med fotografier från samtliga tidigare såväl internationella släktträffar som svenska släktmöten.

Vid den sista dagens avslutande middag attackades förtjänta medarrangörer med ett inglasat fotografi av månkratern KRUSENSTERN, uppkallad efter expeditionsledaren för den första ryska världsomseglingen 1803–1806, Adam Johann von Krusenstern (1770–1846), den estländska grenens mest välkända ättemedlem. Enligt uppgift var det Sovjetunionens vetenskapsakademi som redan under Stalins tid föreslog namnet Krusenstern på kratern. Kratern har en diameter på 47 km och är belägen på det sydcentrala höglandet på månens framsida (källa: Stella nr 2, 2001, Stockholms Amatörastronomer).

Efter middagen fick vi njuta av en »astromisk konsert», där arrangören och värden för släktträffen, astroingenjören vid European Space Agency, Nikolai von Krusenstjerna, till fantastiska bilder i storformat från universum, framförde egen stämningsfull musik på gitarr och piano. Kvällen avslutades med spontan dans långt in på natten, initierad av att en av deltagarna satt sig vid pianot och rivit av några medryckande stycken.

När vi slutligen den fjärde dagens förmiddag tog farväl av varandra var det med den gemensamma uppfattningen att detta varit en synnerligen lyckad internationell släktträff, dels för att platsen och lokaliteterna var optimala, dels för att programmet innehöll gott om tid till samvaro. Allt detta förstärktes av ett strålade väder under hela

träffen. Vi skildes åt med löften och förhoppningar om att ses igen i Sverige 2021. Då uppenbarligen fyra år till nästa kändes för avlägset, beslutades spontant om en släktträff i mindre format i Polen redan 2019 – något vi alla nu kan se fram emot.

Otto von Krusenstjerna, ordförande

MÖRNER

Riksrådet Carl Bonde grundade Esplunda år 1616. Från 1688 har Esplunda gått i Mörner af Morlandas ägo. I skriften *Esplunda 1616–2016 – ett 400-årsjubileum* tecknar författarna Nils-Axel, Alexandra, Magnus och Åsa Mörner Esplundas historia under dessa år. Samtidigt är det 300-årsjubileum för grevbrevet 1716.

Den 21 mars 1616 skriver Carl Bonde till sin sväger Axel Oxenstierna att han ämnar »draga till *Espelunda och see tijll jag får låtta byggia något, Gud give mig lycke.*» Redan samma år är en gård uppförd vilken blir Carl Bondes sätesgård. Det är därför vi 2016 kan fira Esplundas 400-årsminne.

Sonen Gustaf Bonde övertog Esplunda. Efter hans död 1667, blev änkan tvungen att lämna över gården till kronan. Gustaf Bondes elfte barn Catharina Margareta gifte sig 1685 med friherre Carl Gustaf Mörner af Morlanda och tre år senare inlöste Carl Gustaf Esplunda från kronan. Från den dagen har Esplunda tillhört släkten Mörner af Morlanda.

Esplunda ligger i Rinkaby socken i Örebro kommun, vid norra stranden av Hjälmarens innersta fjärd. Huvudbyggnaden fick sitt nuvarande utseende 1872 men en större renovering 1904 gav huset en tredje våning och ett mer barockliknande utseende.

Skriften om Esplunda finns tillgänglig för alla medlemmar och kommer att delas ut vid Mörnerska släktföreningens möte i september 2017. Den som inte har möjlighet att närvara och vill ha ett exemplar, kan kontakta Natalia Borelius via e-post: natalia.borelius@gmail.com.

Natalia Borelius, ledamot i Esplundastiftelsen och Stiftelsen Esplunda Arkiv och bibliotek

PALMCRANTZ

Hovauditor Magnus Beckies (1653–1703) adlades Palmcrantz den 20 mars 1692 av konung Karl XI på Stockholms slott. Fadern, prosten Magnus Magni Becchius (död

1679), härstammade från den lilla radbyn Norra Bäck i Runstens socken på mellersta Öland. Hans fader var säkerligen en bonde med namnet Magnus och farfadern troligen Måns Trulsson som innehade gård nr 5 vid skattnägningen 1540, allt enligt mantalslängden i Runstens sockenbok. Kom denne Måns Trulssons fader Truls från Danmark? Truls är ett vanligt namn där. Ett Danmark som inte låg långt borta vid den här tiden. Skåne, Halland och Blekinge uppgick i Sverige först 1658 efter freden i Roskilde.

På dagen 325 år efter adlandet, den 20 mars 2017, träffades delar av styrelsen i släktföreningen vid ett informellt möte i Örebro, helt nära slottet, på restaurang Slottskällaren. Det var ordföranden, civilekonom Alvar Palmcrantz, faktor och webmaster Staffan Palmcrantz, samt undertecknad. Minnen och släktanekdoter kom upp vid den generösa lunchen bestående av Hjälmargös med tillbehör och Chablis.

Vi, släktens äldermän, hoppades att ätten ska fortleva lika länge till, då den är talrik, nästan ett hundratal medlemmar, och att de yngre vill engagera sig i föreningen som bildades vid 300-årsjubileet 1992.

Efter lunchen visades delar av Örebro slott med Staffan Palmcrantz som ciceron. Vi skildes åt med hopp om snart återseende.

Bertil Palmcrantz, sekreterare

Arte et Marte
nr 1/2018

Manusstopp:
7 november 2017.

E-post: arteetmarte@riddarhuset.se

Kapitationsavgiften 2017

Riddarhuspalatset ägs gemensamt av Ridderskapet och adeln, som är skyldigt att ansvara för dess underhåll och vård. För detta ändamål utgår enligt riddarhusordningen en årlig avgift, den så kallade kapitationsavgiften, till varje myndig adelsman. Enligt beslut av 2004 års adelsmöte är avgiften 300 kronor. Genom att betala kapitationsavgiften är du med och värnar om ett historiskt arv.

Riddarhusdirektionen får härmed anmoda alla myndiga adelsmän att **senast den 31 december 2017 betala avgiften med den separat utsända bankgiroblanketten som skickas ut i början av december**. Om ni inte önskar använda den utskickade inbetalningsavin kan betalning göras på plusgirokonto 132 98 95-5 med angivande av namn och personnummer.

Vid betalning från utlandet, vänligen använd nedanstående betalningsinstruktion:

Skandinaviska Enskilda Banken, Stockholm/Sweden

IBAN: SE35 5000 0000 0585 1103 0816

BIC: ESSESESS

Befrielse från avgiften medges den som under 2017 inte varit mantalsskriven i Sverige, eller inte varit taxerad till statlig eller kommunal inkomstskatt. Sådana förhållanden ska anmälas till Riddarhuset.

Befrielse från avgiften kan vidare eventuellt medges då särskilda omständigheter av ekonomisk eller annan art föreligger. Befrielse kan också erhållas genom avsägelse av delaktighet i de av Ridderskapet och adeln förvaltade stiftelserna; därigenom förloras bland annat möjligheterna att erhålla bidrag från stiftelserna – även för hustru och omyndiga barn. Kapitationsavgiften utgör även en förutsättning för representation vid adelsmöte.

Närmare upplysningar kan erhållas på Riddarhusets kansli, e-post: kansli@riddarhuset.se eller telefon 08-723 39 91.

Stockholm i augusti 2017

På riddarhusdirektionens vägnar

Gustaf Wachtmeister, direktionens ordförande

Erik Drakenberg, riddarhussekreterare